СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XXIV СЪЕЗД

Масса а мехкашкара пролетареш, вІошагІкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган

(«СВЕТ»)

Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

№ 41 (4466). | ЕРА, 8 апрель 1971 шу. | Мах 3 кап. | Газета арадувл 1923 шера денз

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМАШ

3 апреле Москве, съездий Кремлевски Двореце, болх беш хилар Советски Союза Коммунистически парте XXIV-гІа съезд.

Съездо ювц КПСС Центральни Комитета Отчетни доклади КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни доклади.

Заседане къамаьлаш дир новкъосташа А. В. КОВАЛЕНКОС — КПСС Оренбургски обкома хьалхарча секретара, М. А. ШОЛОХОВА — писатела (Ростовски парторганизаци), В. И. КОНОТОПА — КПСС Московски обкома хьалхарча секретара, Д. РАСУЛОВА — Таджикистана Компарте ЦК хьалхарча секретара.

Съездага моаршалаш хоатташ къамаьлаш дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача доазол дехьарча коммунистически къаман - демократически партей викалаша: новкъосташа Кейсон ФОМВИХАНА — Лаоса Патриотически фронта Центральни Комитета Председатела заместитела, Родней АРИСМЕНДИ — Уругвая Коммунистически парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара.

Цул тІехьагІа КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи къамаьлаш дир новкъосташа Т. УСУБАЛИЕВА — Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. В. ВИКТОРОВА — 1-ча Паччахьалкхен подшипникови завода слесарий бригадира (Московски городской парторганизаци), М. ГАПУРОВА — Туркмене Компарте ЦК хьалхарча секретара.

Цул тІехьагІа съездага моаршал хоатташ къамаьлаш дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача доазол дехьарча коммунистически къаман-демократически партей викалаша: новкъосташа Аарне СААРИНЕНА — Финлянде Коммунистически парте Председатела, Абдель Мохсен Абу АН-НУРА — Лакхерча исполнительни комитета члена, ОАР Арабски социалистически союза Генеральни секретара.

КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи иштта къамаьлаш дир новкъосташа А. А. ГРОМЫКОС — СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра, А. В. ГОРСКАЯС — город Сыктывкара № 12 йолча школа хьехархочо (Коми АССР парторганизаци).

Цул тІехьагІа зале чуйоал Советски Эскареи ТІема-Форда Флотеи тІема байракхаш а яхьаш йоагІа делегаци. Делегаташеи хьаьшашеи ура а гІайтта чІоаггІа тІоараш а детташ тІаийцар Даьхе лораеш латта сий долаш бараш.

Салтийи матросийи, сержантийи эпсарийи, инаралийи адмиралийи, Советски Эскареи Флотеи берригача бІухой цІерагІа КПСС XXIV-ча съездага моаршал хаьттар Суворова орден лелаеча М. И. Калинина цІерагІча гвардейски Краснознаменни Тамански мотострелкови дивизе полка командира полковника Р. М. САВОЧКИНА.

Советски Эскареи ТІема-Форда Флотеи тІемахой цІерагІа нов. Савочкина Коммунистически партенеи советски халкъаи тешам белар Советски Ґерзашцарча Низаша тІехьа тІайоагІача хана а коммунизма сийлахь-доккхача гІулакха тешшаме гІулакх дергхиларах, советски халкъа машарера къахьегам тешшаме лораберг-хиларах, моллагІча хана а агрессора хІалаквеш хІама тоха кийча хиларах.

Заседани чакхйоаллаш съездага моаршал хоатташ къамаьл дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача новкъоста Родольфо ГИОЛЬДЕ — Аргентина Коммунистически парте Центральни Комитета Исполкома члена.

* * *

5 апреле Москве, съездий Кремлевски Двореце ший болх дІахо беш хилар Советски Союза Коммунистически парте аргІанара XXIV-гІа съезд.

Съездо ювц КПСС Центральни Комитета Отчетни доклади КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни доклади.

Іуйрийнарча заседане къамаьлаш дир новкъосташа: Ф. А. ТАБЕЕВА — КПСС Татарски обкома хьалхарча секретара, Л. С. КУЛИЧЕНКОС — КПСС Волгоградски обкома хьалхарча секретара, В. И. ДЕГТЯРЕВА — Украина КП Донецки обкома хьалхарча секретара, А. Б. ЧАКОВСКЕ — писатела, «Литературная газета» керттерча редактора.

Съездага моаршалаш хоатташ къамаьлаш дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача доазол дехьарча коммунистически партей викалаша: новкъосташа Макс РЕЙМАНА — Германе Коммунистически парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара, Хильберто ВИЕЙРАС — Колумбе Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретара.

Цул тІехьагІа КПСС Центральни Комитета Отчетни докладахи КПСС Центральни ревизионни комиссе докладагІеи къамаьлаш дир новкъосташа: В. П. ЛОМАКИНА — КПСС Приморски крайкома хьалхарча секретара, В. В. МАЦКЕВИЧА — СССР юрта боахама министра.

Съездага моаршалаш хоатташ къамаьлаш дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача доазол дехьарча коммунистически къаман-демократически партей викалаша: новкъосташа Джон ГОЛЛАНА — Великобритане Коммунистически парте Генеральни секретара, Хесус ФАРИАС — Венесуэла Коммунистически парте Генеральни секретара, Майкл О'РИОРДАНА — Ирланде Коммунистически парте Къаман секретара, Уильям КАШТАНА — Канада Коммунистически парте Генеральни секретара, Клод Эрнест НДАЛЛА — Конголезски къахьегама парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара.

Сайрийнарча заседане КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи йолча пренешка къамаьл дир нов. Н. А. ПОНОМАРЕВА — Казахстана КП Комсомольски райкома хьалхарча секретара (Кустанайски областной парторганизаци).

Съездага моаршал хоатташ къамаьл дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача нов. Алваро КУНЬЯЛА — Португальски коммунистически парте Генеральни секретара.

КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи къамаьл дир А. Ф. ЕШТОКИНА — КПСС Кемеровски обкома хьалхарча секретара.

Цул тІехьагІа съездага моаршал хоатташ къамаьл дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача Сирийски коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Халед БАГДАША.

КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи пренешка къамаьл дир нов. М. З. ШАКИРОВА —КПСС Башкирски обкома хьалхарча секретара.

КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІеи КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни докладагІеи йола пренеш сацийта аьнна соцам тІаийцар съездо. Цул тІехьагІа съезда делегаташеи хьаьшашеи чІоагІа везваь тІаийцача дош хаддаш къамаьл дир Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Л. И. БРЕЖНЕВА.

КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІа съездо массава раьза а волаш соцам тІаийцар, цу тІа биззаи бокъонцеи къоабалбаьб КПСС Центральни Комитета политически никъи практически гІулакхаши. Съездо къоабалъяьй КПСС Центральни Комитета Отчетни доклада тІа йола предложенеши выводаши.

Съездо хержай КПСС Центральни Комитета Отчетни докладагІа йола КПСС XXIV-ча съезда резолюци кийчъяра йола комисси.

Съездо массава раьза а волаш чІоагІйир КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни доклад.

5-ча апреле г. Москван партийни организацешка КПСС XXIV-ча съездага моаршалаш хоатташ къамаьлаш дир коммунистически къаман - демократически партей викалаша: новкъосташа Эдуардо МОРАС — Коста Рика Халкъа авангарда парте Политкомиссе члена, Центральни Комитета секретара, Поль ВЕРЖЕСА — Реюньонски коммунистически парте Генеральни секретара, Жан ВЕНСАНА — Центральни Комитета Кулгалдара комитета члена, Швейцарски къахьегама парте Центральни Комитета секретара, Оливер ТАМБОС — Къулбехьен Африка Африкански къаман прогресса Президента декхараш кхоачашдечо, Герхард ДАНЕЛИУСА — Малхбузен Берлина Социалистически едини парте Председатела, Агостиньо НЕТОС —Ангола мукъаяккхара Халкъа болама парте Председатела, Нарсисо ИСА КОНДЕ —Доминикански коммунистически парте Генеральни секретара, Рубен Дарио СОУСА — Панама Халкъа парте Генеральни секретара, Малхбоалеи Пакистана Коммунистически парте делегацена керте латтачо, Ги ДАНЕНТА — Гваделупски коммунистически парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара, Машел САМОРАС — Мозамбик мукъаяккхара Фронта парте Председатела декхараш кхоачашдечо, Ирадж ИСКЕНДЕРЕ — Ирана Халкъа парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара, Бакар Ульд Сиди ГАИБА — Мавритански халкъа парте Къаман Политбюро члена, Арман НИКОЛЯС — Мартиникски коммунистически парте Генеральни секретара.

* * *

6 апреле Москве, съездий Кремлевски Двореце, дІахо ший болх бир аргІанарча, Советски Союза Коммунистически парте XXIV-ча съездо.

Іуйрийнарча заседане 1971 — 1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIV-ча съезда Директиваш яха доклад йир съезда делегаташеи хьаьшашеи чІоаггІа безаме тІаийцача СССР Министрий Совета Председатела нов. А. Н. КОСЫГИНА.

Сайрийнарча заседане 1971 — 1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIV-ча съезда Директиваш яха доклад ювца йолаелар съезд.

Заседане къамаьлаш дир новкъосташа: В. В. ЩЕРБИЦЕ — Украински ССР Министрий Совета председатела, Е. И. ЛЕБЕДЕВА — гор. Ленинградерча Кировски завода шлифовщика, А. И. ШИБАЕВА — КПСС Саратовски обкома хьалхарча секретара.

Съездага моаршал луш къамаьлаш дир делегаташеи хьаьшашеи безаме тІаийцача доазол дехьарча коммунистически къаман - демократически партей викалаша: новкъосташа Курт БАХМАНА — Германски коммунистически парте председатела, Хорхе Дель ПРАДО — Перуански коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретара, Долорес ИБАРРУРЕ — Испане Коммунистически парте председатела, Кнуд ЕСПЕРСЕНА — Дане Коммунистически парте председатела, Мухаммед Джабер БАДЖБУДЖА — Сире Іарбий социалистически возраждене Парте кулгалдара члена, Лансана ДИАНЕ— Гвинея Демократически парте Къаман Политбюро члена.

КПСС XXIV-ча съездо болх беча дерригача деношка цун цІерагІа хадданза цунга моаршал луш, из даькъала ювцаш, къахьегама рапорташ телаш эзараш а эзараш а письмоши телеграммаши ух мехка массе миІингера промышленни предприятей, гІишлоний, колхозий, совхозий коллективашкара, Советски Эскареи Флотеи тІемахошкара, Іилман учреждешкареи творчески организацешкареи, комсомольцашкара, кагирхошкара, вай Даьхен къахьегамхошкара.

6 апреле гор. Москван партийни организацешка КПСС XXIV-ча съездага моаршал луш къамаьлаш дир коммунистически болхлойи партей викалаша: новкъосташа Мигель РОДРИГЕСА — Гватемальски къахьегама парте Центральни Комитета политкомиссеи секретариатеи члена, Мухаммед ХАРМЕЛЬ — Тунисски коммунистически парте Центральни Комитета Политбюро членеи секретареи, Феликс ОХЕДА — Пуэрто-Рикански коммунистически парте Генеральни секретара.

* * *

МОСКВА, 7 апрель. (ТАСС). Советски Союза Коммунистически парте XXIV-ча съезде дІахо ювцаш я доклад— 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йола КПСС XXIV-ча съезда Директиваш.

Іуйрийнарча заседане председателал деш вар нов. П. М. МАШЕРОВ.

Пренешка къамаьлаш дир СССР энергетикаи электрификацеи министра нов. П. С. НЕПОРОЖНЕ, ВЦСПС секретара нов. В. И. ПРОХОРОВА, Лихачева цІерагІча Московски автомобильни завода директора нов. П. Д. БОРОДИНА, РСФСР Министрий Совета Председатела заместитела, РСФСР Госплана председатела нов. К. М. ГЕРАСИМОВА, СССР яйгача промышленноста министра нов. Н. Н. ТАРАСОВА, Московски областерча «Коммунарка» яхача Госплемзавода директора нов. А. Н. МОНАХОВАС, КПСС Якутски обкома хьалхарча секретара нов. Г. И. Чиряева.

МОСКВА, КПСС XXIV съезд. Новкъостий Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный съезда делегатаншта юкъе. В. ЕГОРОВА сурт. ТАСС фотохроника.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XXIV СЪЕЗДО КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ОТЧЕТНИ ДОКЛАДАГІА БАЬ

С О Ц А М

КПСС Центральни Комитета балхах КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча Отчетни докладага ла а дийгІа из йийца а йийца Советски Союза Коммунистически парте XXIV съездо соцам бу:

КПСС Центральни Комитета политически никъи практически гІулакхаши дизза а мадарра а къоабалде;

КПСС Центральни Комитета Отчетни доклада тІара предложенеши выводаши къоабалъе.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ОТЧЕТАГІА БОЛА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА СОЦАМ

КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчет чІоагІйойла.

1971 шера 5 апреле новкъоста Л. И. БРЕЖНЕВА дош хаддаш даь къамаьл

Новкъостий делегаташ!

Съездо йийца яьккхай парте Центральни Комитета Отчетни доклад.

Доклад ювцача юкъе дакъа лаьцар ерригача союзни республикай Компартешкара, мехка эггара йоккхагІа йолча городашкара, промышленнии юртбоахамеи районашкара — городашкара Москвера, Ленинградера, Горькера, Свердловскера, Новосибирскера, Кемеровера, Красноярскера, Барнаулера, Уфера, Донецкера, Оренбургера — мехка кхыча йоккхагІча партийни организацешкара болча делегаташа. Къамаьлаш дир болхлой класса, колхозни ахархой, интеллигенце, кагирхой, эскара коммунистий, вай сий долча 14 миллионни Коммунистически парте ерригача отрядий викалаша. [ТІоараш тох].

Вай дизза бехьаи долаш да ЦК Отчет принципиальни гІулакх долаш, хьинареи беркатеи йийцар ала. Делегаташа Отчетни доклад кхы тІа хьалийзар маьхерча предложенешца, цу тайппара цар даь къамаьлаш ЦК докладаца цхьана кхота а денна дІаайттар.

НагахЬа санна берригача делегаташа даьча къамаьлаша парте Центральни Комитета Отчетни доклад, политически лини, практически болх, белгальяьккха хьатІайоагІача хана хургйола чухьара а арахьара а политика могаяь яле, тІаккха вай бокъе я цунах вай ерригача ленински партена хетар да ала. [ЧІоагІа, дІаьхдаь тІоараш тох].

Аьчначоа тІатоха мегаргда съезда делегатий оазаца дерригача советски халкъа оаз йоагІаш я аьнна. Съезд хьайийллачул тІехьагІа съездеи ЦК-аи цІерагІа коммунисташкареи парте боацарашкареи ши бІаьи ах бІаьи эзар совгІа письмои телеграммеи кхаьчай. [ТІоараш тох].

Советски наьха даькъала дешаш, парте политика хьинаре хьаллацар, парте гІулакхашца цар чІоаггІа безам хилар — цу дерригане вай дог гІоздоаккх, керда низи хьинари лу, вай ниййсача новкъа долхаш хиларах кхы а чІоагІагІа тешам болийт. [ДІаьхдаь тІоараш тох].

Мукъаба сона, новкъостий делегаташ, вай съезда балхаца дувзаденна шоай уйлаши хеташи дийцараштa, вай парте политика хьаллоацараштa массанена а съезда цІерагІа баркал ала. [ДІаьхдаь тІоараш тох].

Новкъостий делегаташ!

Вай съезде социализма дерригача мехкашца, дерригача дунен коммунисташца, империализмана духьал къовсам доаттабеча берригача къовсамхошца безаме, большевистски интернациональни барт - цхьоагІо йола гІулакх латт. [ЧІоагІа тІоараш тох]. Из геттара дика да, новкъостий. Из дизза доагІаш да вай парте ерригача политикана, сийлахь-воккхача Ленина васкеташта! [ЧІоагІа, дІаьхдаь тІоараш тох].

Къамаьлаш даьча новкъосташа вайна карагІдаьнна доккха хІама хиларагІа тарра, дийцар вай партеи мехкеи чІоагІ а денна дІаэттача гІулакхацара, дувцар новкъосташка вІаши кхетадара, наьха терко яра, цунца цхьана хьадехаш дер цІенхаштта хилара, принципиальность йолаш а доагІар хьадехаш а хилара долча хьалах. Сона хетачох, иштта хьале болх беш я вай съезд, цо дукхача даькъе новкъостал лу цун балха толам балара ала бокъо йолаш да вай. [ТІоараш тох]. Цо цІаькха а хьахьекхар укх тІехьарча шерашка оттаяь партийни органий балха стиль лораяри чІоагІъяри мел лоархІаме да. [ТІоараш тох].

Юххера а цІаькха белгальяьккха безам бар са ЦК Отчетни доклада тІара йоагІа керттера вывод. Из вывод латт тахан вай парти цІаккха а ца хиннача тайпара цхьоагІо йолаши кхотаенеи хиларах. [ДІаьхдаь тІоараш тох], В. И. Ленина чІоагІа тІахьехаш хиннача а вай парти низ болаши эшапургйоацаши еча а тайпара бокъонца барт тайна болх бара уйла йолаш хиларах. [ЧІоагІа, дІаьхдаь тІоараш тох]. Ленински васкета тешаме долаш, вай тІехьа тІайоагІача хана а боча лора а ергъя, хадданза чІоагІ а ергъя воай партийни мугІарий цхьоагІо! [ДІаьхдаь тІоараш тох].

Новкъостий! Съездо эттача дерригача хьало мукъавоалийт со юххера дош оалаш кхы дІаьхагІа къамаьл де ца дезаш.

Ерригача зало цхьатарра чІоагІа, дІаьхдаь тІоараш тох. Массава хьалгІотт. Зале кхайкаду «Сийле хийла ленински ЦК!» «Ура!», «Сийле хийла КПСС», «Сийле, сийле, сийле!»].

[ТАСС].

Делегата новкъостий— къахьегама вахте

Дог айденна вахар Москве КПСС XXIV съезда делегат, Гудермесски локомотивни депо машинист Богун Григорий Григорьевич.

Из хьаеллача денна сийленца накъавара лакха социалистически декхар тІа а ийца къахьийгар Григорий Григорьевича. Цо лаьрхІадар съездо болх беча деношка мухь тІабола ши состав духьал кходаьча доагорца дІайнига. Цхьабакъда Нохч-ГІалгІай XIII областной партийни конференцера КПСС XXIV съезде вахийта делегаталла а хержа ше цІавеча нов. Богуна дош делар съезд хулача деношка ше де лаьрхІар пига аха ха хьатІакхачалехьа даь даккха. Из цун дика вІаштІехьа а даьлар—25 март хьатІакхоачаш кходаьча доагорца ялх состав дІа-юха йигар цо. Иштта тІехкхоачашдир съезда делегата езача составашца мухь дІа-юха кхахьара ше тІаийца хинна декхараш. а. Нормал совгІа 1600 тонн мухь дІаюха кхоачийтаргба аьнна дар цо денна дош, хІаьта квартал чакхъяла ялх ди дисача хана цо планал тІех дІакхачийта мухь 2100 тонн бар.

Ше локомотивни депо эксплуатаце цеха партийни организаце секретарь хиларга хьежжа съезда сийна коллективо тІаийца декхараш ханал хьалха кхоачашдара коммунисташ а берригаболхлой а оаргІабьхар Григорий Григорьевича. Цудухьа 300 тонн маьхера дизельни доагор кходе декхар тІаийпача цар, 20 март тІакхоачаш 788 тонн доагор кходир.

Хьокхаме къахьег цеха коммунисташа. Съезд болх бе дІайолаелча денз кхы а чІоагІагІа хьинар айденна болх беш ба уж. Цехе де а доагІаш доккхал ду коммунист Абзсов Леонид керте латтача комсомольско - кагирхой колоннана карагІдаьнначох. Цар коллективо шоаш съезда сийна декхар тІаэцаш заданел тІех 150 эзар тонн мухь дІа-юха бахьа лаьрхІадар, хІаьта дІабихьа мухь шозза совгІа ба. ЛийрхІар 100 тонн долча 200 тонн дизельни доагор кходаьд.

Лакхе белгалбаьрашца цхьана лакха къахьегама хьокхамаш доахаш ба съездо болх беча деношка къахьегама вахте этта болх беш бола коммунисташ - машинисташ вежарий СтарчакгІар Ивани Николайи, Яровой Владимир, Гурин Сергей, кхыбараш.

Шоай новкъост КПСС XXIV съезде дакъа лоацаш хиларах доккхал деш болча цар, денна хьинар совдоахаш къахьег. Царех цхьаккха висавац укх деношка шоай ден норма цкъаи ахавзеи е шоззен тІехкхоачаш ца еш.

Н. АСТАХОВ,
«Красное знамя» яхача газета редактора заместитель.

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ИЙСЛАГIЧА ПХЕ ШЕРА ПЛАНАХ ЙОЛА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАШ

1971 шера 6 апреле СССР Министрий Совета Председатела новкъоста А. Н. КОСЫГИНА яь доклад

КПСС Центральни Комитето съезд хьажийта дьачуеннай, аьлар А. Н. Косыгина, 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера планах йолча Директивай проект. Цу документа тIа дIахо дегIаенай коммунизм хьалъяра хIанзарча этапа декхараш уж кхоачашдара наькъаши белгалдаь йола КПСС XXIII-ча съездои ЦК Пленумашеи кийчъяь парте экономически политика.

КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева яьча Центральни Комитета отчетни доклада тIа массе оагIорахьара вIашагIтехай XXIII-ча съездал тIехьагIа парте Iоаль опыт, хьахьекхад хIанзарча этапера парте экономически политика керттера дешаш. Доклада тIа марксистско-ленински анализ яьй дунен халкъашта юкъарчеи чурчеи гIулакхашта, даьшхад парте чурча вахара дешаш а хIаьта иштта дунен социализма система дIахо чIоагIъяра, дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойи болам дегIабоалабара, кхыча мехкий вежарашха йолча партешцара вай парте доттагIала бувзамаш чIоагIдара декхараш а.

ДIадахача пхе шеро хьахьекхаб советски общества вахаре лакхбенна парте кулгалдара лоархIам, чIоагIденнад из идейнои организационнои кхотаялар, кхы а дукхагIа чIоагIденнад халкъашара бувзамаш. Парте йизза кхоачашъю советски халкъа деналерча авангарда сийдахь мисси.

Парте лерагIа чакхйоадача ленински араьхерча политика Iалаьмате чоалханеча дунен халкъашта юкъерча хьалашка Iалашдаьд социализма позицеш дIахо чIоагIъелга. Империалистически агрессивни низаша гIулакхаш чIоагIа духьал доаххашеха а, керда коталонаш яьхад машар бахьан долаш, деррига халкъаш паргIатта дегIахийтар духьа, социальни прогресс бахьан долаш лоаттабеча къовсаме.

КПСС ЦК отчетни доклад вай съезде ювцаро къаьгга а дог тешадеш а хьахьекхар вай парте мугIараш идейно чIоаггIа кхотаденна хилар, ленински партецареи цун Центральни Комитетацареи вай мехка дерригача халкъий сийлахь-йоккха цхьоагIо. Л. И. Брежнева докладах лаьца съезда делегаташа даьча къамаьлашка ЦК гIулакхий баьча боккхача маьхо, уж къамаьлаш хаьдда, чулоацам болаш, идейно-политически лостам болаш хиларо кIоаргген массе оагIорахьареи хьабелл вай общества материальнии духовнии вахара дерригача доакъошка парте беш бола боккха болх.

Советски халкъа деналечеи кхолламечеи къахьегамца хьаяьча дунен тIа эггара хьалхарча социалистически паччахьалкхен низо курали догдоахийлеи йоасаю дерригача мехкий къахьегамхой дегашка.

Сийлахь-доккха лерхIар кхоачашдара — коммунистически общество хьаяра тIаерваь а вай боахам хьалбара планаш. Хьачуенна ийслагIча пхе шера планах йолча Директивай проект йийцай союзни республикай компартей съездашка, краевой, областной, городской, районни партийни конференцешка, партийни организацешка, къахьегамхой собранешка, кепайоазон тIа. Даьча деррига къамаьлашка хьаккхайкадаьд коммунизма материально-технически база хьалъяра, экономика сихагIа дегIайоалаяра, халкъа вахара боарам дIахо лакхбара тIаберзабаь парте никъ массане а цхьатарра къоабалбеш хилар. Дуккха пайданеи кIоаргеи хIамаш хьалхадаьхад экономически, социально, культурно дегIаахара дешаех лаьца. Уж ерригаш а лаьрхIа Iомаергья Царех цхьаяраш, гучох, съезда Директивашта юкъегIоргья, вожаш пхе шера план оттаечеи практически кхоачашъечеи хана теркалъергья.

Директивай проект ювцаро тешал ду вай парте политика къахьегамхошка долча дуккхача аламаша кIоаргга кхетаеши чIоагга хьалоацаши хилара, советски общество дегIаахара овлангара проблемаш кхоачашъеча цар хьинаре дакъа лоацаш хилара. Цунах латт кердача пятилетке сийлахь-йоккха программа толаме кхоачашъергхиларах бола тешам.

I. БархIлагIча пхе шера план кхоачашъяра итогаш

Докладчика йийцар бархIлагIа пхе шера план кхоачашъяра керттера итогаши цу юкъа вай экономике хинна керттера хувцамаш.

ДIадахача пхе шера керттера итог сенах латт аьлча, из латт, вай парте XXIII-ча съездо белгалдаь политически керттера социально-экономически декхараш толаме кхоачашдаь хиларах.

Шера юкъера лаьрхIача яьха юрта боахама продукци дIаяхача пятилетке 21 процент дукхагIа хиннай.

Мехка политически вахаре пятилетка шерашка дIахо чIоагIъеннай социалистически строй, общества идейно-политически цхьоагIо, советски халкъ коммунистически партена, цун Центральни Комитета гонахьа кхотадалар. Кхы а дукхагIа чIоагIъеннай болхлой классеи ахархойи цхьоагIо, Советски Союза дерригача халкъий доттагIали вежарашха цхьана леладу гIулакхаши. ДIахо дегIаенай социалистически демократи.

Экономически дегIаахара даькъе — бархIлагIа пятилетка кхоачашъяро лакхагIча боарам тIа боаккхаш айбаьб халкъа боахам. Сихйир Iилма-технически прогресса, производство алсамъяккхара, къахьегама овсарле лакхъяра темпаш. Лакхъеннай общественни производства эффективность, тоаьй халкъа боахама отраслеи структура, вIаштIехьдаьхад мехка еррига экономика дIахо айяра хьалаш.

Социальни даькъе — лакхъеннай бахача наьха вахара материальни хьал-торои культура боарами. Тоаеннай болхлойи колхозхойи профессионально-техническа кийчо. ХьалхагIа а санна, мехка Iалашдаьд къахьегалургдолаш мел болча бахача наха болх белга. ЛоархIаме гIа баьккхаб торадан юртаи юкъера, физически хьакъалнеи хьигача къина юкъера дикка йоккхий башхалонаш дIаяхар санна дола овлангара социальни декхараш кхоачашдара даькъе.

Доккхий толамаш даьхад вай доакъошка. Из кхы а дукхагIа цхьатара хиннай, вIаштIехьъяьннай, кхотаеннай, низ болашагIа хиннай.

Къаьстта уйла тIаахийтай, аьлар докладчика, къаман доход алсамъяккхара темпаш дикка сихъяра. Нагахьа санна ворхIлагIча пятилетке къаман доход 32 процент лакхъеннаяле, бархIлагIча пятилетке из лакхъеннай 41 процент.

Къаман доход алсамъяхара лакха темпаш Iалашъяр е мехка низ чIоагIбари къахьегамхой хьал-торо лакхъяри духьа из нийса дIа-юха екъар а — вай планироване овлангара проблема. Производства объемаш белгальяра дешашкеи къаман доход дIаюха екъара дешашкеи хIара шера халкъа боахама планаши паччахьалкхен бюджеташи кийчъеча хана парте Центральни Комитети правительствои хьийжай. Уж дийцад КПСС ЦК Пленумашка а СССР Лакхехьарча Совета сессешка а.

Къаман доходах пайда эцара хьакъехьа ше дувцаш, А. Н. Косыгина белгалдаьккхар, из лакхъяларои къахьегамхой духьа дIаюха екъарои XXIII-ча съезда Директиваша бархIлагIча пятилеткана белгалдаь социальни декхараш толаме кхоачашде йиш хилийта хилар.

ПланагIа лаьрхIадар пхе шера болхлойи гIулакхерча наьхен юкъера алапи 20 процентал лохеха доалаш дукхагIа хилийта, хIаьта бокъонца дукхагIа хиннар 26 процент да. Общественни боахамгара колхозхошта хьатIайоагIа ахчани натуральнии доходаш 35—40 процент дукхагIа хилийта лаьрхIадар. ХIаьта бокъонца уж дукхагIа хиннай 42 процент. Бахача наьха хIара сага сих лоархIаш йола реальни доходаш дIадахача пхе шера 33 процент дукхагIа хиннай, ворхIлагIча пятилетка дукхагIа хиннача 19 процента меттел. Раьза хинна белгалдаккха йиш йолаш да, вай бахача наьха реальни доходаш алсамъяхара XXIII-ча съездо енна заданеш тIеххкоачашъяь хилар.

Халкъа материальни хьал-торо лакхъяра лоархIаме хьокхам ба розничнии товарооборота боарам лакхбалар. 1970 шера 153,6 миллиард сомага дIакхьачар из, вешта аьлча 1965 шерапа нийсбича 48,4 процент лакхбеннаб. Цхьабакъда, дукхагIа хулача бахача наьха доходел кIезигагIа алсамдувлар цхьадола товараш.

Пхе шера план оттаеча хана кхы тIа а хьажанза даргдаш бахача наха дIадехача товарашца царна биззагIа кхоачамбе йиш хулийтаргйолча торонашка.

КПСС XXIII-ча съездо бархIлагIча пятилетка доккхийча декхарех цаI а лоархIаш оттадаьдар дикка дукхагIа чуIе цIенош хьалделга. ДIаяхача пятилетке цу гIулакхашка дIадахийтад 60 миллиард гаргга сом. Хьалъяьй 11 миллионни 350 эзари квартира. Дунен халкъашта юкъерча статистика хьахьокхачох, дунен тIа кхы цхьаькха бап укх тIеххьарча пхе шера уж мал квартираш хьалъяь мохк. Цхьабакъда, вайга хIанз а ала йиш яц вай мехка баха беррига нах чуIеча моттигашца лерттIа Iалашбаьб аьнна. Из проблема дIахорча шерашка а цIенхашттарча проблемаех цаI йолаш юс.

Дукха хIама даьд бахача наьха вахара культурно-бытовой хьалаш тоадара. Шеръеннай театрий, кинотеатрий, клубий, библиотекай сеть. Дикка дукхагIа хиннай газетий, книжкай, журналий тиражаш. Шерра быта юкъеяьхкай телевизораш, радиоприемникаш, холодильникаш, барзкъаш дутта машинаш, электрически прибораш. Газ чуйилла квартираш шозза совгIа дукхагIа хиннай.

Боккха болх чакхбаьккхаб халкъа образоване даькъе. 1939 шерарча переписа даннеех, СССР городашка бахача болх беча берригача нахах юкъереи (йизза а йизза йоаца а) лакхереи образовани йолаш 24,2 процент нах бар, хIаьта юрташка 6,3 процент мара бацар. 1970 шера яьча переписо хьахьокхар, юкъереи лакхереи образовани йолаш городашка бахача къахьегамхошта юкъе 75 процентии юрташкарча къахьегамхошта юкъе 50 процентал совгIеи хилар.

Доккхий да унахцIено лораяра даькъе вай даьха толамаш а. Шеръяьй больницей, поликлиникай, кхыча дарбан-профилактически учреждений, санаторей, курортий, салоIача цIеной сеть. ДукхагIа хиннай деша даха ха кхачанза долча берий учреждениш, хIанз цхьайолча городашкеи промышленни центрашкеи кхоачамбеш вIаштIехьъяьхай берий учрежденеш.

ДIадахача пхе шера лоархIамеча социальни мероприятеех цаI хилар болхлойи гIулакхера нахи плана лерагIа салоIаш шина а долаш пхе ден балха кIирага бахарах. Болхлойн гIулакхерча наьхен мах телача отпускай кIезигагIа йола ха йIаьхъяьй.

Къаман доход алсамъяккхарен халкъа вахара боарам айбареи темпаш лакхъяьй социалистически производство толаме дегIаккхувлара ларда тIа, хIаьта цу гIулакха дикка новкъостал даьд КПСС XXIII-ча съездо къоабалъяьча боахама реформа.

Промышленни производства еррига объем 1970 шера 373 миллиард сом хилар, вешта аьлча пхе шера цкъаи ахаззеи лакхъеннай из.

Оратора даьшхар промышленносте хинна доккхий дикала хувцамаш.

ДIаяхача пятилетка доккхий хувцамаш даьд социалистически юрта вахаре. Дикка боккха болх чакхбаьккхаб колхозийи совхозийи материально-технически база чIоагIъяра. Боккха гIа баьккхаб юрта электрификаци яра даькъе. Йоккхача объеме чакхдаьхад мелиоративни балхаш. Дикка дукхагIа хилийтай колхозаштеи совхозаштеи тела юртбоахама техника, удобренеш, химикаташ. Лакхбаьб юртбоахама культурай хьувкъами хьайбай продуктивности, дукхагIа йоах юрта боахама еррига продукташ.

Социалистически промышленность, юрта боахам дегIаккхувла, халкъа хьал-торо лакхъе йиш хургьяцар капитальни гIирсаш хьаллара шерра программа чакхъяьккха хиннаецаре.

КПСС ЦК отчетни доклада тIа, йоахар дIахо докладчика, чIоагIа уйла тIаяхийтай юрта боахамерча гIулакхашта. ДIадахача пхе шера дикка болх чакхбаьккхаб колхозийи совхозийи материально-технически база чIоагIъяра, лакхбаьб юртбоахама культурай хьувкъами хьайбай продуктивности, дукхагIа яьхай юрта боахама еррига продукташ. Цо йиш хилийтар паччахьалкхенга ялат, технически культураш, шура, дулх, кхыйола продукташ дукхагIа эцийта. Мехка керттера производственни фондаш цкъаи ахаззеи хIана хиннаяц аьнна дукхагIа хиннай пхе шера. Халкъа боахамга дIахийта еррига капитальни вложенеш 352 миллиард сом хилар (1969 шера маьхашца). Из хул цул хьалхагIа дIадахача бархI шера дIаяхийтараш миссел хIана хилаш аьнна.

Технически прогресса, производство вIаштIехьйоаккхилга эргадоахаш тоадаро, болхлой квалификаци лакхъяро новкъостал даьд общественни къахьегама овсарле лакхъяра темпаш сихъяра. БIаьрча хьайийцача халкъа боахаме общественни къахьегама овсарле 37 процент дукхагIа хиннай ворхIлагIча пятилетке лакхъеннача 29 процента меттел. Промышленностеи юрта боахамеи продукци дукхагIа яккхар тIа-тIа боккхагIча боараме къахьегама овсарле лакхъяра чотах хила деза. Из ба социалистически экономика дегIаахара керттера никъ.

Вай экономика дегIаухилга советски Iилмана карагIдаьннача доккхийча хIамашца айхха дувзаденна да. Iилмахой лоархIам боккха ба керда машинаш, электронни техника хьаккхоллара, синтетически материалаш хьаяра, конструкцеш увттаяра, тохкамаш дара даькъе. Тоьал йоккхий Iилман результаташ яьхай математика, физика, химе, геологе, биологе, космос таххкара даькъе.

Парте Центральни Комитетои Советски правительствои хадданза уйла тIаахийтай, хIанз а ухийт мехка оборонин низ чIоагIбара, оборонин промышленность дегIаккхувлара. Из де деккарийла ду вай дунен халкъашта юкъерча хIанзарча хьалаша, вай Даьхен кхерамзлен хьашташа. Эггара тIехьагIа Iилманен техниканен карагIдаьннарий ларда тIа кийчдаь а арахецаш а да хIанзарча герза дуккха керда тайпаш, лакхъяьй герза тIемен технически дикалаш. Съездага хоам бе йиш я вайга Советски Герзанцара Iилмаш эггара лакхагIча класса кердагIа йолча тIема техникаца кийчдаь хиларах.

Пхе шера план керттерча хьокхамий хьакъехьа кхоачашъяьй. Цхьабакъда, белгалдаьккхар А. Н. Косыгина план йизза кхоачашъянзар гIишлошъеча а цхьайолча министерстваша, хIаьта кIор боаккха, Iаьржача металлай прокат, химически хьоасаш, пластмассаш, мухь кхухьа автомобилаш, тракторащ, целлюлоза, цемент ю мощносташ а ейтачеи кхачани промышленносте цхьайола объекташ а йизза болх бе йолаялийтанзар. Из бахьан долаш продукце цхьадола тайпаш арахецара заданеш кхоачашъянзар. Кхоачашъянзар промышленносте, юрта боахаме, къаьстта гIишлош еча къахьегама овсарле лакхъяра заданеш.

Терка ца деш дита йиш яц бархIлагIча пятилетке мохк экономически дегIаахар дунен халкъашта юкъера хьал кхоккаденна латтача хана хинна хилар. Цо оборона хьакъехьара кхы тIа а гIулакхаш де дезача оттадир, царга дIаяхийта йийзар цхьайола средствашши низаши.

Цунца цхьана вайцига кIезига дац объективни бахьан доаца кхоачамбоацараш. Уж кхоачамбоацараш гучадаьхар КПСС ЦК декабрьски (1969 шу) Пленуме. Парте Центральни Комитета критика йир цхьаболча боахама кулгалхоша паччахьалкхен дисциплина телхаяра: планаш, кооперированни поставкай заданеш кхоачаш ца яра, халкъа хьалхашкара бехктоккхам мелбадара.

Парте хIара кулгалхочунгара хьадех халкъа хьалхашка ший декхар кIоаргга кхетадеш, экономически декхараш кхоачашдара тIехь паччахьалкхен сIулакх долаш, болхлой къахьегама хьалаш тоадара хадданза йоакхо еш, социалистически дисциплина лакхъяра, къахьегам, производство, управлени рационально вIаштIехьъяккхара. Iилманен техниканен карагIдаьннараш сихагIа производствана юкъедоаладара тIехьа вIоагIа къовсам лоаттабеш хилар.

Нагахьа санна юкъара итог йича, тIаккха ала йиш я коммунизм хьалъяра новкъа политически, экономически, социальни хьакъехьа толамца дIахьалхашка даьнна вай хилар.

II. ИйслагIча пхе шера плана керттера социально-экономически декхараш

Директивай проект — из парте экономически политика кхоачашъяра программа, хIанзарча этапе социалистически общество дегIаахара керттера социально-экономически проблемаш къоастаяр да.

ИйслагIча пхе шера планах хургья коммунизмага бодача новкъа советски общество дIахо а дIахьалхашка яхара, цун материально-технически база хьалъяра, мехка экономически оборонин низ чIоагIбара лоархIаме этап. Пятилетка керттера декхар да социалистически производство дегIаахара лакхача темпай, цун эффективность лакхъяра, Iилма-технически процесс сихъяра, къахьегама овсарле лакхъяра ларда тIа халкъа вахара материальнии культурнии боарам дикка лакхлулга Iалашдар.

ИйслагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIа къаман дохода боарам 325 миллиард сом хургба, хIаьта пхе шера — 1 триллиони 625 миллиарди сом. Иштта я ийслагIча пхе шера плана декхараш кхоачашдара материальни ларда.

Вай хана коммунизм хьалъяра декхараш тIарей хьалаш тIарей хьайоагIа керттера, цаI вокханца органически ювзаенна кердача пятилетка е башхалонаш:

Цкъа-дале халкъа вахара хьал лакхдеш, цун къахьгамеи бытеи хьалаш тоадеш берригача халкъа боахамо кхы а йоккха котало яккхар. ДIаяхача а кердача а пятилеткашта белгалдоалаш да халкъа вахара хьал тоадарга паччахьалкхено дIайохийта ресурсаш дикка дукхагIа хилар.

ШозлагIа — дале, ерригача общественни производства интенсификаци айяри Iилма-технически прогресс дикка сихъяра ларда тIа цун эффективность лакхъяри.

Кердача пятилетке йолаш хургья беррига халкъа боахам дегIаахара лакха темпаш. Пхе шера мехка къаман доход 37—40 процент, промышленни продукце боарам 42—46 процент, юрта боахама продукце шера юкъера бола боарам — 20—22 процент лакхлургба. Из деш дуккха дукхагIа абсолютно тIаккхетаргья йоаккхаш йола продукци.

Оттаду, производства средстваш пхе шера 41—45 процент халкъо леладу предметаш 44—48 проценти дукхагIа хьаделга.

Директивай проекто шоаш ма ярра чулаьцай юрта боахам дегIабоалабара керттера лостамаш белгалдаьча КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленумо оттаяь заданеш.

Белгалдаккха доагIа, юрта боахами бахача наха эша товараш хьадарна дувзаденна дола доакъоши дегIаккхувлара укх пятилетке миссел дукха ахчеи материальни ресурсаши хIанзалца хьа цIаккха а хьожадаь ца хилар.

Общественни производствана тIа-тIа дукхагIа влияни еш йолча Iилма-технически революцена карагIдаьннарех пайда эцара новкъа гIолла боккха гIа боаккхаргба ийслагIча пятилетке. Iилма-технически революце торонаш хьаелл производства методаш овлангара деиз эргаяхара, геттара керда, балха овсарле лакхагIа йола къахьегама кечалаш, прогрессивни материалаш хьакхоллара юхадийнду керда доакъош, Iалашъю хьалхагIа цIаккха бIарга ца яйнача тайпара йоккхий дерригача производственни гIулакхий эффективность лакхъяра торонаш.

Боккха ба технически, экономически, социальни прогресс сихъяра даькъера вай Iилма лоархIам. Ший лоархIам биззагIа леладургба Iилмагаь нагахьа санна Iилман техкамашкареи решенешкареи даьнна цар результаташ производствана юкъехкахьарга кхачаллца долча бай хий еррига комплекс сихха чакхйоаккхилга Iаландеш дале.

Производствана интенсификаци яра тIаберзабаь лаьцача парте наькъо белгалдоаккх керда техника юкъехкувлара, производство Iилман ларда тIа вIаштIехьъяхара, халкъа боахама доал дара методаш эргайоахаш тоадара ларда тIа общественни къахьегама овсарле дикка лакхъяна, бедали материалаши кхоянза, производственни фондех пайда дикагIа эцанза, капитальни вложеней эффективность лакхъянза яргъ ца хилар.

ИйслагIча пятилетке промышленностера къахьегама овсарле 36—40 процент лакхъе лаьрхIад дIаяхача пятилетке лакхъяьча 32 процента меттел. Кердача пятилетке колхозашкеи совхозашкеи 37—40 процент лакхъе лерхI къахьегама овсарле 1966—1970 шера лакхъяьча 35 процента меттел. ГIишлошъеча къахьегама овсарле лакхълургья 36—40 процент, дIаяхача пятилетке лакхъеннача 22 процента меттел. Уж заданеш хоадамболлаш болча лоархIаме я халкъа боахам дегIабоалабара вай программана. Халкъа хьал-торо айелга юкъарчал доацаш къахьегама овсарле лакхъярах тийша да. Къахьегама овсарле лакхъяра чотах ийслагIча пятилетке еррига дукхагIа йоаккхача къаман доходах 80—85 процент яккха еза вай.

Йоккхий мероприятеш чакхъяха лерхI продукце чулоаца материалаш кIезигъяра. Из вай экономика йоккха резерв я хIанз а кхоачамболаш аьттехьа а пайда ца эшаш латта.

Боккха болх чакхбаккханза баргбац производственни мощностехи керттерча фондехи пайда дикагIа эцара. Ала доагIа, фондаша юха хьалур кIезигдалийта, вешта аьлча керттерча производственни фондий цхьаи сома лоархIаш продукци кIезигагIа арахецаш моттигаш я хIанз а цхьадолча доакъой дуккхача предприятешка.

Лакхе дийцачох гуш да, бухсоцица кхачача дIабохийта общественни къахьегам ма могга дукхагIа кхобелга вIаштIехьдоаккхаргдолаш эффективноста хIара хьокхамах — къахьегама овсарле лакхъярах, продукцега материалаш кIезигагIа чулацийтарах, фондеша юха хьалур алсамдаккхарах пайда дикагIа эцилга вIаштIехьдаккханза дарс ца хилар.

Директивай проекта тIа лаьрхIача тайпара производство алсамъяккхарои цун эффективность лакхъярои тешаме база хьаю ийслагIча пятилетке шерра социальни программа кхоачашъяра. Цу программа чулоаш:

бахача наьха дерригача тайпай вахара хьалаш тоадара мероприятей система чакхйоаккхилга;

къахьегама ресурсаех пайда дикагIа эцилга, къахьегама хьалаш дIахо тоаделга;

бахача наьха доходаш, уж дIа-юха екъара механизм, болхлой къахьегамах мах телареи экономически стимулированеи системаш эргайоахаш тоа а еш, дукхагIа алсамйоахилга;

кхуваш йоагIача тIехьенна кхетам балара дIахецаш дола ахча дикка алсамдоаккхилга, дукха бераш долча дезала новкъостал делгеи кхалнаьха къахьегамеи бытеи хьалаш тоаделгеи;

бахача наьха культурно-технически боарам дIахо лакхбелга, массане а юкъара образовани хургйола гIулакх яакхдоаккхилга;

юрташкеи городашкеи бахача наьха вахара боарам вIаши дикка гаргабугилга.

БIарча хьайийцача халкъа вахара боарам лакхлулга белгалдоал дIадахача пхе шера 54 миллиард сома лакхъенна бахача наьха еррига доходаш 72 миллиард сома лакхлуш хиларца. Бахача наьха хIара сага сих лоархIаш реальни доходаш дукха совгIа-эшашагIа йоаш 30 процент лакхлу. Вай дог тийша да, ийслагIча пятилетка заданеш кхоачашъяро вай экономика кхы тIа а айелга Iалашдергдолгах, советски наьха вахара боарам дикка лакхбе йиш хулийтаргйолгах.

III. Материальни производство дегIаяр

Директивай проекто чулоаш материальни производства деррига доакъош дегIадоаладара шерра программа, йоахар дIахо докладчика. Цхьадола лоархIамегIара декхараш дувцаргда аз.

Промышленность. Арахецаш йола промышленни продукци ахчанца лаьрхIача 528—544 миллиард сомага дIакхоачае лерхI 1975 шера. Дагадохийтаргда аз, 1965 шера 248 миллиард сома маьха продукци хьаяь хинна хилар. Цу тайппара, итт шера промышленни производства объем вай мехка шозза совгIа йоккхагIа хургья.

Еза-йоккха промышленность мехка экономически низа, халкъа хьал-торо дIахо лакхъяра ларда хила а хиннай, иштта йолаш юсаш а я.

Эггара хьалхагIа аланза даргдац доагора-энергетически доакъоех. Цу доакъой декхар — халкъа боахаман бахача нахаи тIа-тIа дукхагIа эшача доагорцеи энергецеи кхоачамбар, доагора-энергетически баланса структура эргайоахаш тоаяр.

Пхе шера болх бе йолайолийтаргья 65—67 миллион киловатт низ бола электростанцей керда мощносташ. Белгалдаьккхача лоархIаме да, ерригача алсамйоалача мощностех 12 процент атомни электростанцеша дургхилар.

Кердача пхе шера атомни электростанцеш хьалъяра шерра программа чакхъяккха долалу вай, эггара хьалха доагора ресурсаш кIезигагIа йолча мехка европейски даькъа тIа. Цу программа лерхI 10—12 шера 30 миллион киловатт низ болаш йола атомни электростанцеш болх бе йолаялийта.

Теплоэнергетика даькъе хьалъе лаьрхIад 300 эзар киловатт меттел, 500 эзар, 800 эзар, 1 миллионни 200 эзари киловатт низ болаш йола энергетически блокаш йоакха 4 миллион киловаттага кхаччалца низ бола йоккхий электростанцеш.

ДIаяхача пятилетка хьаяьй мехка европейски даькъа тIа вIашагIтеха энергосистема. ХIанз дIахо хьаергья ерригача СССР-е цаI йола энергосистема.

ИйслагIча пятилетке деррига дукхагIа доаккхаш долча мехкдаьттах 75 процент даккха лерхIача Тюменеи Мангышлакеи кердача йоккхагIа йолча мехкдаьтта доаллача моттигашка шерра даха доладергда мехкдаьтта. Газ дуккха а дукхагIа йоаккхаргья керттерча даькъе Оренбургски областера, Коми АССР-ера, Тюменски областера, хIаьта иштта Узбекски Туркменски союзни республикашкара мехкдаьтта доалла шоай тайпара моттигаш караерзаяра чотах.

КIор боаккхилга дикка дарегIа хилийтари шахтерий къахьегама хьалаш тоадари духьа кIоран промышленность технически эргаяккха лерхI Директивай проекта тIа. Эггара дукхагIа дегIайоагIаргья йоккхача карьерашка гучахьара кIор баккхара способ: цу способагIа боаккхаргба боаккхаш болча берригача кIоран кхоалагIа дакъа гаргга.

ДегIаахар дувца дезача доакъой шоллагIа йоккхагIа йола группа я бедала доакъош. Цар керттера декхар да халкъа боахам кхоачамхилалли ассортиментахи чакхъяккхара эггара дикагIа кийчъяьча дикача бедалцеи материалашеи Iалашбар.

ДIадахача шерашка паччахьалкхено химически промышленностага дIаяхийтача геттара дукхача средствашa бизза пайда бала боагIа кердача пятилетке. 90 миллион тоннага кхоачаш хьаергья минеральни удобренеш, парех 80 процент лакха концентрированнии чоалханеи яраш а йолаш. Химически хьоасаш 1,7-зза, пластмассаши синтетически кIувнаши 2-зза, бытовой химе изделеш 1,9-зза дукхагIа арахецаргья.

Беррига халкъа боахам технически юхакийчбара материальни ларда я машинаш хьаяр. Цун керттера декхар да деррига доакъош лакхаэффективни йолча машинашцеи оборудованешцеи Iалашдар. Керда машинаш хьаяра балха овсарле лакха, хIаьта мощноста единицага дIадодар лоха хилийта деза.

Машинаш хьаерашта хьалхашка латта декхар да халкъа боахама деррига доакъош хала кулдашца деча балхашта механизаци яра эшача техникаца, эггара хьалха дерригача доакъой керттерча производствашка, къаьстта юрта боахаме комплексни механизаци яра эшача машиний системашца Iалашдар. 1975 шера юртбоахама машинаш 65 процент, хIаьта тракторащ 25 процент дукхагIа арахеца лерхI дикка цар номенклатура шер а еш, единични мощность лакх а еш.

Шозза дукхагIа арахецаргья прибораши автоматизаце средстваши, дикка дегIадоагIаргда Iилма прибораш елга. Электронно-вычислительни машинаш арахецилга 2,6-зза совгIа лакхлургда.

Кердача пхе шера чIоагIа дегIадоагIарда даьй мехка автомобилаш хьаелга. Мухь кхухьача автомобилийи автотягачий 22 керда модель арахецилга карадерзаде деза, цар мухь кхухьилга лакхде деза. Пятилетка эггара йоккхагIчарех цхьа гIишло я 150 эзар дизельни автомобили автопоезди шера арахецара лаьрхIа йола Камски автомобильни завод. ХIанз болх бе йолайолийташ я 1972 шера яь йистеяргйола Волжски автомобильни завод. Шера 660 эзар легковой автомобиль арахецаргйолаш я цун проектни мощность.

Ленински комсомола цIерагIча Московски завода реконструкци яь яьнначул тIехьагIа шозза дукхагIа арахецаргья «Москвич» яха автомобилаш. Укх шера 200 эзар арахецаргья уж.

Укх шера 70 эзар автомобиль арахецаргья кердача Ижевски заводо, шера 220 эзар автомобиль арахецаш хургья цун йизза йола проектни мощность. Цу дерригане а йиш хулийтаргья 1970 шера 344 эзар легковой автомобиль арахийцача метта 1975 шера цхьаи миллионагеи ши бIаь эзаргеи цхьаи миллионагеи кхо бIаь эзаргеи кхоачаш легковой автомобилаш хьае.

Кердача пятилетке машинаш хьаелга сихха дегIадоаладара лоархIаме хьал да производствана специализаци елга кIоаргдара чIоаггIа курс чакхъяккхар. Автоматизаце лакха боарам бола специализированни предприятеш дегIайоагIаргья.

Машинаш хьаеча йоккха резерв хургья сменноста коэффициент лакхъярах. Из бахьан долаш, СССР Госплано даьча лоархIамех, — 7—8 кхы тIа а миллиард сома мах бола продукци хьаергья, 6—7 миллиард сом гаргга капитальни вложенеш кхо а ергья. Сменность лакхъяра лоархIаме перспектива я къахьегама механизаци яр, цо йиш хулийтаргья нах халача гIо дара балхаш тIара шоллагIча смене квалифицированни долча балхаш тIа баха.

Нов. А. Н. Косыгина белгалдаьккхар Директивай проекта тIа оттадаьча тайпара советски халкъа вахара хьал дикка лакхдара хьалашка халкъа эша предметаш хьадеча доакъой декхараши лоархIами лакхлургхилар.

Докладчико дика доашхаш дувц дIахо а транспорти бувзами дегIабоалабарах. Цо белгалдаьккхар мехка цаI йола транспортни система хьахулача транспорта дерригача тайпа система барт болаш беча балха, царна юкъе мухь кхахьар нийса дIанийсдара, мухь кхахьара деш дола доал вIашагIтохара эггара боккхагIа лоархIам болаш хилар. Транспорта дерригача тайпай болхлой тIехьатетта йиш йоаца декхар да мухь тIаботтараи тIера Iобаккхараи механизаци яри контейнерашца мухь кхухьилга дегIадоаладари.

ИйслагIча пятилетке дIахо а болх беогба бувзама цаI йола автоматизированни система хьаеш. ХIама ца эшшаш шозза дукхагIа хургда городашта юкъерча телефонни бувзама каналаш, шербергба городашта юкъера автоматически ах автоматически бувзам.

Капитальни гIишлош хьалъяри производительни низаш дIаюха нийсдари. 1971—1975 шерашкарча капитальни вложеней беррига боарам 500 миллиард сом хургба, вешта аьлча хьалха дIаяхача пятилетке хинначул 40 процент дукхагIа.

Кердача пхе шера плана керттерча декхараша къоастаю капитальни вложеней хьакъехьара вай политика а. Цунга хьежжа халкъа боахама къаьст-къаьстача доакъой капитальни вложенеш дIанийсъяра пропорцешка хувцамаш де лерхI. Юрта боахамга дIайохийта капитальни вложенеш 70 процент совгIа дукхагIа хулийт, тракторaши юртбоахама машинаши хьаярга дIайохийтараш — шозза дукхагIа гаргга, минеральни удобренеши баьпонгIаш лора-

(Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

Новкъоста А. Н. Косыгина доклада йистедоалар

(Йистедоалар. Доладур 2-ча оагIо тIа).

ара средстваши хьаярга — 60 процент, ейтача промышленностага 90 процент, кхачани дукхашурийн промышленностага 60 процент дукхагIа дIайохийтаргья капитальни вложенеш. Юрта боахам дегIабоалабарген кхачан продукташ а дукхагIа эшаш дола товараш а дукхагIа хьадарген халкъа боахамга дIайохийтача ерригача пачхьалкхен капитальни вложенеех 30 процент гаргга дIайохийтаргья.

Пятилетка эгара керттерчарех экономически цхьа декхар да капитальни вложеней эффективность мамогга лакхъяр.

Предприятеш кхы а технически кийчъеча, оборудованена модернизаци еча, къахьегама хьалаш тоадеча тIа-тIа дукхагIа лоархIам болашагIа хила яьннай предприятеш дегIаахийтарга дIайохийтача фонда средстваш. Хьалххехьа а даьча лоархIамех, пхе шера предприятештеи объединенештеи цу гIулакхашка дIаяхийта мегаргда хьалха дIадахача пхе шера яхийта хинначул шозза дукхагIа средстваш.

Проектировани дикагIа е еза, гIишлош хьалъярга дIабода сметни мах харцахьа дIанийсбеш хилар дIадаккха деза. Капитальни вложеней плана а заказчикаи подрядчикаи юкъерча боахама расчетни гIулакхий а чIоагIа ларда хинна дIаотта еза смета. Цу гIулакха тIехь нийса порядок оттае еза.

Капитальни гIишлош хьалъяра планировани проектно - сметни гIулакхи овлангара тоадара тIаерзаяь решенеш яьй КПСС ЦК-аи правительстваи, — сихагIа кхоачашъе йолае еза уж решенеш.

Директивай проекта тIа оттадаьд капитальни вложенеш вIашагIтоха еза, хIаьта цхьан ханна хьалъеча предприятейи объектайи дукхал кIезигъе еза, уж сихагIа болх бе йолаялийтара аьнна.

Нормативни ханашка мощносташи объекташи болх бе йолаялийтар Iалашдергда гIишлош еча дIадахача шера е йолаяьча боахама реформа. Пятилетка кхоачашъеча хана гIишлош еш йола ерригa организацеш планированеи экономически стимулированеи кердача системага яьха, яь йисте яьнна объекташ е балхий этапаш бахьан еча расчетий прогрессивни формашка довла деза вай.

ГIишлош еча болхлошта хьалхашка латт бехктоккхаме декхар — болхлой практически дукхагIа а на хулийташ, вешта аьлча къахьегама овсарле лакхъяра чотах пятилетка заданеш кхоачашъяр.

ХIанз вай гIишлош хьалъеча къахьегаш ворхI миллион саг ва. Дукха ха йоацаш парте Центральни Комитетеи правительстваи гIишлош ю кадраш дукхагIа кийчъярахи цар квалификаци лакхъярахи йола решенеш йир. Дикка лакхдаьд гIишлошъерашта луш дола алапи, дукхагIа тел царна квартираш, тоаду цар бытовой хьалаш, цу дерригане а новкъостал ду гIишлош ю кадраш чIоагIъяра.

Оратора дIахо белгалдаьккхар общественни производства эффективность лакхъяра эгара лоархIамерчарех дола цхьа хьал дIахо а ерригa союзни республикаш индустриальни дегIаухилга, ленински къамий политика хадданза кхоачашъелга Iалашдеш дола производительни низаш нийса дIа-юха нийсдар хилар.

Кердача пятилетке геттара дукха балхаш де деза европейски Къилбаседа, СибаргIен, Дальни Востока, Казахстана, Юкъерча Азе дIаьхий Iалама рузкъаш карадерзадеш.

Кердача пятилеткаха дIахо а ерригача союзни республикай промышленности юрта боахами дегIабоагIаргба, дуккха а дукхагIа йолча республикашка промышленни производство 40 — 50 процент а кхы дукхагIа а дегIайоагIаргья.

IV. Доал делгеи планировании эргаьккха тоаяр

ДIаьхача пятилетке социалистически экономика хIанзарча этапе дегIаахарга хьежжа халкъа боахама доал дара формаши методаши тоаяра лоархIаме гIулакхаш дир, аьлар СССР Министрий Совета Председатела. Доал дара система эргаяккхара керттера лостам къоастабаьб КПСС XXIII съезда решенеша. Центральни Комитета сентябрьски (1965 шу) Пленумо «Промышленноста доал делга тоадарах, планировани эргаьккха тоаярах, промышленни производства экономически стимулировани чIоагIъярах» баьча сонам тIа оттадир ерригa боахама механизм эргаьккха тоаяра хьакъехьара хаьдда дола гIулакхаш, уж могадир XXIII-ча съездо. Цу дерригне а дIайолайир вай мехка боахама социалистически доал дара ленински принципаш дIахо а дегIайоалаеш йолча боахама реформа юхь.

БархIлагIча пятилетка итогаша тешал ду планированеи стимулированеи керда система производства эффективноста йоккха влияни еш хилара.

Боахама реформа цаI мара йоаца акт яц. Из производства социалистически способа ерригача торонех мамогга дукхагIа пайда эцара, доал дара гIулакх эргадаьккха тоадара процесс я.

Кердача пятилетке материальни производства дерригача доакъошкахь бахача наха гIулакхаш дара сферан ерригa хозрасчетни предприятеши организацеши планированеи стимулированеи кердача система тIа йоахаргья.

Дерригача дунено тешал деш дола хIамаш карагIаьннад советски планированена. Даьза даргдоацача эттад доакъошта юкъе еш йола планировани тоаелга, цун лоархIам тIа-тIа лакхлургба боахама проблемаш къоастае езаш хиларца дуьззаденна.

Халкъа боахама комплексни проблемаш къоастаеча боккха лоархIам болаш я дуккхача ханара прогнозаш. Дуккхача ханарча перспективни планий Iилма башхало лакхъеча боккха лоархIам болаш хила еза уж. ХIанз ювцаш я производительни низаш дIа - юха нийсдара генеральни схема. Цу ларда тIа вайна могаргда СССР халкъа боахам дегIабоалабара дуккхача ханара, аргда вай. планироване системе лоархIаме моттиг лаца еза 10—15 шера йола план нийса оттаярга довла.

Дуккхача ханашкарча планий лоархIам лакхбар, общественни хьашташи хIама эцара дола хаттари массе а оагIорахьара довзар, материальни, къахьегама, финансови ресурсех пайда эцара прогрессивни ларда тIа халкъа боахама дерригa доакъош нийса дегIадоаладар, мохк экономически дегIавхарца цхьана нийсдеш социальни проблемаш Iилма-технически проблемаши кхы а кIоаргаIа уваттаяр иштта да планироване Iилма боарам дIахо а лакхбара керттера лостамаш.

ХIара болхлочун дисциплина чIоагIъеча а пийна тIадилла гIулакх бахьан цун бола бехктоккхам лакхбеча а боккха лоархIам болаш хила деза декхараш мишта кхоачашду хьожаш тIахьожам лоаттабар. Моттигера партийни советски органаш, шоай дуккха нах юкъе болча активаца халкъа тIахьожама органаш, пачхьалкхен статистика органаш декхарийла я шоай балха тIехь партей правительстваи решенеш а указанеш а кхоачашъярга ханнахьа хьежилга керте оттаде.

Новкъоста Брежнева доклада тIа теркам тIабахийтаб экономически рычагех кхетамца пайда эца безаш, товарно - ахчан отношенеш эргаьха тоае езаш хилара. Парте Центральни Комитетои Советски правительстваи лерхI директивни планировани керттера а хоадам беш а халкъа боахама планагIа хьалхе лелаяра а боахама расчета хьисапе предприятейи объединенейи инициатива дегIайовлара а хьаштаца товарно - ахчан отношенеш пайдане хулалургйолаши хила езаши.

Хозрасчет чIоагIъярен дегIайоалаярен ларда тIа оттаяьча экономически стимулироване кердача система халкъа боахаме пайда эцара лоархIам лакхбе лерхI. Производства эффективноста хьоккхамаш лерхI вай боалача пайдахи рентабельностахи.

ДIахо докладчика теркам тIабахийтар маьхаш оттадара система тоае езаш хилара, реформа хьалашка кредита лоархIам лакхбенна хилара, материально - технически снабжене системаца хьалхашка доккхий декхараш латташ хилара. Цо дIахо дийцар халкъа боахама доал дара структурана дIахо а рационализаци елга.

Боахама система ерригача звеношка — предприятеш, объединенеш, министерство е госплан яле а — къаьстта теркам тIабахийта беза тIанийеш йола решенеш эгара дикагIа хилийтара.

Шоаш тIанийю е хьалхашка кхухьа решенеш массе оагIорахьа ларде оттаяь хилара хьакъехьа проектни организацешкара, министерствашкара, ведомствашкара, госпланагара, госснабагара хьадехараш лакхде деза.

Боахама социалистически доал дар принципиально тарьяла йиш йолаш яц рациональни производственни бувзамаш телхадеча ведомственностаца я иштта боахама политика цхьоагIо мелъеча местничестваца а.

Вай ханарча хьалашка халкъа боахама планированеи доал дареи система эргаьккха тоаяро дIадех тIа-тIа шерагIа экономико - математически методаш юкъейоалаяри электронно - вычислительни техниках, оргтехниках бувзама дикагIа йолча технически средствах пайда эцари.

Пхе шера болх бе йолаялийта лерх 1600 - нел кIезигагIа йоаца промышленноста, юрта боахама, бувзама, торговле, транспорта предприятешкеи организацешкеи хьожаш йола автоматизировании система.

Мехка вычислительни центрий пачхьалкхен системаи бувзама цаI йолча автоматически сетеи ларда тIа халкъа боахама учет, планировани, доал дара эша информаци гульярен цунна обработка ярен пачхьалкхен юкъара автоматизировании система хьае йиш хулийт вай планови боахамо.

Хадданза теркам тIабохийтилга дIадех доал дара кадрех долча дешо. Вайна хьалхашка лаьтт, кулгалдеш йола лакхера кадраш а йолаш, дерригaха боарамашка доал дара кадраш кийчъярен юхакийчъярен система шеръяра а тоаяра а декхар.

Халкъа боахам вIаштIехьбаккхарен цунна доал дарен эффективность лакхъяра лоархIаме хьал да социалистически демократи дIахо дегIайоалаяр, производствана доал дара юкъе къахьегамхоша дукхагIа дакъа лацар. Доал дара юкъе къахьегамхоша хьинаре дакъа лацаро Iалашъю вай боахама балха эгара керттера принцип — общества, коллектива хьашташ хIара къахьегамхочун хьаштаца тардар чакхдоаккхилга.

Директивай проект — из парте съездо чIоагIъьчул тIехьагIа беррига советски наьха хьалхале лелаяра документ а хинна дIаоттаргья. Лоацца хана оттаяь яккха еза пхе шера план шерашта заданеш дIа а екъаш. Пхе шера планага правительстве, КПСС ЦК Пленуме хьажа а СССР Лакхехьарча Совета сессега — чIоагIъйита юкъейоалае а еза. 1971 шера 1 августал тIехьа ца йоалийташ оттаяьккха еза план, ший ханнахьа из хIара объединенега, предприятега дIакхоачийтаргйолаш.

V. Советски халкъа вахара материальнии культурнии боарам дIахо а лакхбар

КПСС ЦК отчетни доклада тIа новкъоста Брежнева йийцар халкъа вахара материальни хьал тоадара хьакъехьара парте политика. Директивай проекта тIа белгалъяьккхай советски наьха вахара боарам лакхбара, къахьегамеи бытеи хьалаш тоадара шерра программа.

Кердача пхе шера вай халкъа вахара материальни хьал лакхлургда эгара хьалха къахьегама овсарлеи болхлой квалификаци лакхъяларга хьежжа болхлой алапи а колхозхой доходаш а лакхъяларца, аьлар нов. А. Н. Косыгина. Цун чотах хьахул бахача наьха доходашта тIаккхетача дерригне кертгера дакъа.

Халкъа вахара хьал лакхдара программа тIа лерхI цхьадола доккхий гIулакхаш де.

КПСС ЦК-аи правительстваи, вай торонашка а хьежа, къоастадир белгалъяьккха программа кхоачашъяра вIаштIехьара ханаш.

Цу программага хьежжа 1971 шера бетта доагIа алапи 70 сомал кIезигагIа доацаш хургда, цхьан ханна лакхдергья машиннаькъа транспорта юккъера алапи ийдеча болхлоштен гIулакхерча нахаи йола ставкаши окладаши. Укх шера лакхъю юрта боахама механизаторий тарифни ставкаш.

1971 шера 1 июле денз колхозхошта кIезигагIа дола пенсеш лакхде а болхлоштен гIулакхерча нахаи пенсеш телара оттаяь порядок царна хилийта а лерхI.

Цу хана денз, вешта аьлча 1971 шера 1 июле денз къабаларах болхлоштен гIулакхерча нахаи луш долча пенсей кIезигагIа дола боарамаш лакхде лерхI.

1972 шера Гаьнарча Къилбаседа районашка, царца дIанийсъяьча моттигашка, европейски Къилбаседе, Дальни Востоке, Малхбоалени Малхбузени СибаргIа, Урале юкъейоалаергья алапе керда минимум, цхьан ханна лакхдергья юккъера алапи доагIача болхлойн гIулакхерча наьхеи ставкаш а окладаш а.

1972 шера 1 сентябре денз цхьан ханна берригача мехка хьехархойн лорийн алапи юккъера 20 процент гаргга лакхде лерхI, хIаьта деша даха ха йоацача учрежденей воспитателашта кхы а боккхагIча боараме. Цу хана денз иштта лакхдергда вузий студентай стипендеш юккъера 25 проценти техникумашкарча дешархой стипендеш юккъера 50 проценти.

1973 шу чакхдалале керда оттабеш бола алапе кIезигагIа бола боарам а юкъера мах телача производственни доакъашкарча болхлоштен гIулакхерча наьхан тIатоха ставкаши окладаши юкъедоаладергда Казахстане, Средни Азе, Поволжье, Волго - Вятски районе, Донбассе.

Иштта тIатохаргда пенсеш кхоабар воацаш бисача тIема гIулакхаш тIарчар дезалашта.

ПIаьхье лерхI цамогаш долча бера гIулакх дара, ханна болх бе ца могаш висарах пособи а луш телаш йолча отпуска ха.

1974 шера юхсийсача мехка районашка а хIаьта иштта просвещенен унахцIено лораярен дакъе а чакхдаргда керда оттабеш бола кIезигагIа долча алапе боарам а производственни доакъошкарча юкъера мах телача болхлоштен гIулакхерча наьхан лакхъеш йола ставкаши окладаши юкъейоалаелга.

ИйслагIча пятилетке пенсешца Iалашбара чакхйоахача йоккхийча мероприятеех цаI хургья къахьегамеи тIемеи инвалидашта телача пенсей боарамаш лакхдар. Инвалидашта телача пенсей боарамаш юкъера лаьрхIача 33 процент лакхду. Цу цхьан ханна юкъера лаьрхIача 20 процент лакхлургда кхоабар воацаш бисача дезалашта телаш дола пенсеш.

1975 шера дизза чакхдаргда керда оттадеш дола кIезигагIа бола алапе боарам а юкъера мах телача болхлоштен гIулакхерча наьхан лакхъеш йола ставкаши окладаши юкъейоалаелга.

ИйслагIча пятилетке иштта лерригIа районни коэффициенташ юкъейоалаяра е лакхъяра наькъаца чакхдаккха лаьрхIад къаьст-къаьстача районашка алапеш тIатохилга а. Малхбузен СибаргIа, Урале, Казахстане (къулбехьарча районашкара дIайккхача). хIаьта иштта Средни Азе пхьайолча районашка а коэффициенташ оттаергья уж хIанз а ца нйеш болча болхлойн гIулакхерча наьхеи алапешта. ХIанзалца лелаеш йола районни коэффициенташ лакхъергья Дальни Востокеи Малхбоалехьарча СибаргIени дуккхача районашкарча халкъа боахама цхьадолча доакъой болхлошта.

Дикка лакхлургда бийсанна болх барах болхлоштен гIулакхерча нахаи тIадеттача ахчай боарамаш.

Цу цхьан ханна кIезигагIа дола алапи лакхдара чакхйоахача мероприятешца цхьана тIера дIайоахаргья бетта 70 сомага кхачалца ийдеча болхлойн гIулакхерча наьхеи алапе тIара йоаха налог, лоххергья бетта 90 сомага кхаччалца ийдеча алапеш тIара йоахача налогий ставкаш.

ИйслагIча пятилетке юкъейоалае лаьрхIад кIезига Iалашбаь болча къахьегамхой дезалашта оттаю берий пособеш. Советски пачхьалкхено хIанз а ду новкъостал дукха бераш долча дезалашта. КIезига Iалашбаь болча дезалашта берий учрежденеех пайда эцарах боаха мах кIезигбаьб. алапеш тIара йоахача налогий ставкаш кIезигъяьй иждивенций дукхал теркал а деш. ИйслагIча пятилетке юкъейоалае лерхI ерригa тIайоагIа доход (доходий деррига тайпаш а чулоацаш) цхьан дезалхочоа лаьрхIача бетта 50 сомал тIех йоацаш болча дезалий берашта оттаеш йола пособеш. Уж тайпа пособеш юкъейоалаергья 1974 шера.

Кхачан боарамаш лакхде лерхI больницешка а хIаьта иштта городской профессионально - технически училищашка а.

ДIаяхача пятилеткаца нийсдича 2,2-зза лакхде лаьрхIад лакхе йийцача ерригача мероприятешка дIадохийтар.

Болхлойн гIулакхерча наьхеи ахчаца лоархIаш дола бетта юкъера алапи пхе шера 20—22 процент лакхдергда. колхозий общественни боахаме колхозхоша хьегача кьих телаш бола мах — 30 — 35 процент. Общественни потребление фондашкара телаш дола ахчаши льготаши 1975 шера 90 миллиард сомага дIакхоачаргда, е дукха совгIа - эшашагIа доацаш 40 процент дукхагIа хургда.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Брежнева хьалхаIа съездага хоам баь хиннача тайпара, ханал хьалха дIатакха лерхI пачхьалкхен чухьара декхар.

1947 шерагара 1956 шерага кхаччалца арахийцаяр 11 заем. Деррига а лаьрхIача цу заемех дола пачхьалкхен чухьара декхар 25 миллиарди 800 миллиони сом да.

1957 шера 19 апреле КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советеи баьча соцамга хьежжа декхар дIатакха лаьрхIадар 20 шера, 1977 шера денз дIадоладаь.

Парте Центральни Комитети СССР Министрий Совети бокъонца хьежай цу дешага, цул тIехьагIа, ерригa торонаш лархIа а лаьрхIа, заемаш ханал хьалха дIатакха йолаянза яргйоацилга соцадаьд. 1974 шера денз дIайола а яь.

Декхар дIатакха оттадаьд укх ханашка: 1974-чеи 1975-чеи шерашка — шера 1 миллиард сом долаш, 1976 — 1980 шерашка — шера 1 миллиарди 200 миллиони сом долаш, 1981 — 1985 шерашка — шера 1 миллиарди 500 миллиони сом долаш, 1986 — 1989 шерашка — шера 2 миллиард сом долаш, 1980 шера — 2 миллиарди 300 миллиони сом.

Бахача наьха ахчан доходаш дукхагIа хилара лакха темпаш Iалашъеш хила еза халкъо леладу товараш дукхагIа хьадарцеи товарооборот лакхъяларцеи. Директивай проекта тIа оттадаьд бахача наьха ахчан доходаш 40 процент дукхагIа хилча бахача нахага дохкаш дола товараш 42 процент дукхагIа хургхилар. хIаьта мах а телаш деча гIулакхий объем — 47 процент.

Дулх чкъаьра, ганарий даьтташ, фуаш, баьцадаараш санна йолча продуктай рыночни фондаш кердача пятилетке 40 — 60 процент дукхагIа хургья. ДукхагIа дохкаргда барзкъаш — 35 процент, трикотажни изделеш — 56, культурно-бытовой гIулакхашта лаьрхIа товараш — 80 процент. Баха нах холодильникашца Iалашбергба 100 дезала лоархIаш 1970 шера хиннача 32-нена меттел 1975 шера 64-нега кхоачаш, телевизорашца — 51-негара 72-га кхоачаш, барзкъаш дутта машинаш 52-негара 72-га кхоачаш дукхагIа. Пятилетка чакхйоалаш бахача нахага йохка автомобилаш 1970 шерашца нийсйича 6-зза совгIа дукхагIа хургья.

Кердача пятилетке, Директивай проекта тIа аьнача тайпара, пачхьалкхен розничи маьхаш чIоагIа латтилга Iалашдергда. Товарий къаьст - къаьстача тайпашта, товарий ресурсаш Iарга хьежжа, маьхаш лохдергда.

Директивай проекта тIа оттадаьд 1971 — 1975 шерашка ерригa а лаьрхIача 565 — 575 миллион квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош хьалде. Цо тоадергда дукха совгIа-эшашагIа боацаш кховзткъа миллион болча наьха чуIеча моттигий хьалаш. ТIа-тIа дукхагIа хьалдергда чуIе цIенош квартирашта аьттув болашагIа йола планировка е, кийчо е, куц тоаде лаьрхIача кердача проектагIа.

ЧуIе цIенош хьалду кооперацидегIаккхувла а городен юртен хIаранеша шо-шоашта чуIе цIенош хьалдара новкъостал де а доагIа.

Пхе шера газ чуйилла лерхI 17 — 18 миллион квартире. Городашка чуIеча цIеношта газификаци яра боарам 65 — 75 процент, юрташка — 40 — 50 процент хургба.

Кердача пятилетке чакхдоаккхаргда массане юкъара образовани яккхар юкъедоаладелга. Из декхар кхоачашдар боккха политически социальни лоархIам болаш да.

ДIахо дегIайоагIаргья лакхерен юкъера специальни образовани. Кийчбе лаьрхIад 9 миллион гаргга специалисташ, цу даькъе Iилман техникаи кердача достмашкахьа.

Кердача пятилетке доккхий декхараш латт бахача наьха унах цIено лораяра дакъе.

Медицина деш долча новкъостала деррига тайпаш тоаданза, юрташка бахача наха деш долча медицински гIулакхий боарам городашка бахача наха деча гIулакхий борама гаргабигIаза баргбац. Уж декхараш тоъал белгалдаьд унахцIено лораярах долча законо а хIаьта иштта «Мехка унахцIено лораелга дIахо тоадаран медицински Iилма дегIадоаладаран чакхдоахаргдолча гIулакхий хьакъехьарча» КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцамо а.

ИйслагIча пятилетке дIахо дегIайоагIаргья физически культурен спорти.

Бахача наьха унахцIенон хьашташа дIадех Iалам хьурматдеш леладелга, нах бахача моттигий санитарни хьал тоаделга. Тешаме а деррагIа а чакхъяха еза ССР Лакхехьарча Совето тIанйца лаьттахи хихи долча законодательствай Лардаш.

Социализмо исторе чухь эгара хьалха общества рузкъах общества берригача членашта дола рузкъа ду. Цунах латт советски наьха турпалча къахьегама, коммунизма идеалашта уж тIехьа хилар дуxдувлача хьастех цаI, партей халкъеи йохаргйоацача цхьоагIон лардех цаI.

VI. Арахьара экономически бувзамаш

ИйслагIча пятилетка лоархIаме декхар — арахьара экономически бувзамаш, йоахар дIахо докладчика, дунен халкъашта юкъе къахьегам бекъабалара зовленех ма могга дукхагIа пайда эцара тIадерзадаь дIахо дегIаккхувлар. Цо новкъостал дергда дунен халкъашта юкъера Советски Союза позицеш чIоагIъяра, дунен социалистически система цхьоагIон экономически низи чIоагIбара.

Директивай проекта тIа оттадаьд вежарашка долча мехкашца СССР-о айхха лeладу экономически Iилма - технически гIулакхаш плана боарамагIа дегIаккхувларгахьа хаьдда гIанаш доахилга.

СЭВ-а мехкаша цхьана леладеча гIулакхех йоахача йоккхийча потенциальни торонех массе оагIорахьара пайда эцара новкъостал де дезаш я хIанз кийчъеш йола социалистически экономически интеграце программа.

Укх пхе шера вай мехко чIоагIа уйла тIаухийтаргья кхыча социалистически мехкашца а — Вьетнама Демократически Республикаца, Корейски Халкъа-Демократически Республикаца, Куба Республикаца, Югославе Социалистически Федеративни Республикаца, — массе оагIорахьара цхьана леладу экономически Iилма-технически гIулакхаш кIоаргдара а цу ларда тIа арахьара торговли шеръяра я.

Советски Союзо дуккха гIанаш даьхад Китайцара вай торговли дегIайоалаяргахьа. Цхьабакъда, цу даькъе вIаштIехьдаьннараш шинна мехка реальни торонаша ма яхкара аьттехьа а дац. Дахорча шерашка Китайцара торгови гIулакхаш нийсхони шинна а оагIон хьашташ кхоачащдарен ларда тIа дегIаухаргдола гIулакх леладе гIертаргда вай.

ХьатIадоагIача укх пхе шера дIахо шерде лерхI Азе, Африка, Латински Америка дегIаухача мехкашцара СССР-а арахьара экономически бувзамаш.

Промышленни гIулакха дегIадаьхкача мехкаща а торговли бувзамаш шердара тIехьа латт вай.

Докладчика дагадохийтар, европейски кхерамален дешашта совещани гульяра Советски Союзо Iалаьмате боккха лоархIам беш хилар. Вай геттара шаьра кхетаду, аьлар цо, из совещани яро Европера тешам чIоагIбара новкъостал дергдолга, цхьана шерра экономически Iилма - технически гIулакхаш леладарга бода никъ хьабелларгхилар. Цунах машар чIоагIбаран машаре дахара принципаш тIа вIаши дIа хьа дувцар кхетадаран йола чIоагIа лард хургьяр.

Советски Союзи вошал дола социалистически мехкаши цIаккхахувца ца луш тайп-тайпара общественни строяш йола пачхьалкхенаш машаре чхьра тIехьа латт. Хиланза баргбоацаш лархIад вай тIом, хIаьта цудухьа шин системана юкъе экономически яхь лалаяра тIехьа а да вай. Вай духьала да «юкъарча рынка» тайпарча готтача гома юкъерча группировкашта. Цхьаккха тайпа дискриминаци а йолаш, дуккхача оагIошкахьара экономически бувзамаш шерра дегIаккхувлара тIехьа латт вай. Из вай принципиальни позици я.

ИйслагIа пхе шера план — из я мехка экономикеи ши бIаьа эх бIаьи миллион долча советски халкъа вахара боарами дIахо айбара план, белгалдаьккхар докладчика. Вай пхе шера план — из маьрша гIирсаш хьалл ра план я. Цо хьахьокх. Советски пачхьалкхен политика — из машарен прогресси политика хилар. Маьрша гIирсаш хьалдара уттаю вай планаш, машар безаш йола вай политика духьала латт империализма агрессивни политикана. Вай къовсам лоаттабу дунен халкъашта юкъера кхоккам дерригача халкъий гIулакха кIаьдбар духьа.

Империалистически реаки тIема авантюраши духхьалара агрессии лелаеча, американски империалисташа, дунен халкъашта юкъарча бокъон боарамаш теркал а ца деш. Вьетнаме, Камбодже, Лаосе эхь тIакхоачадеш бола, бIеха, бандитски тIом лоаттабечи Гаргарча Малхбоаленерча агрессена новкъостал деччи дунен тIа кхохками тIема кхерами латтача чоалханеча дунен халкъашта юкъерча хьалашка вай бокъо яц воай Герзашцара Низаши пар тIема кийчон чIоагIъянза ярг ца хилар цхьанна а минута дицде. Кердача пятилетка Iалашдергда вай пачхьалкхен оборонни низ дIахо чIоагIбелга.

Пхе шера план кхоачашъяр боккха боахама-политически лоархIам болаш хургда ерригa Советски Союз бIарчеи хIара союзни республика къаьст - къаьстан дегIаккхувлара, вай сийлахь - йоккхача Даьхен дерригача халкъашта: цо кхы а лакхагIа айберrба цун экономически низ. Серригача наьха вахар кхы а дикагIен хозагIен — материально дукхагIа Iалашхинна, духовно чулоацам болашагIен сакъердамегIен хулийтаргда.

Вай дог тийша да, пятилетка заданеш кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсаме къахьегамхой творчески инициатива лакхлуш дIаухаргхиларах. хIаьта цунах коммунизм хьалъяра кердача котталоний коадамболлаш йола фактор а хургья.

Советски общество дегIаахара ерригача исторически опыто къаьгта бакъду башха - дика ленински дешаш: «Чакхдоаха исторически гIулакхаш чIоагIагIа ме дарж, шерагIа ме хул, дукхагIа хул цу гIулакхашта юкъе дакъа лоацаш бола нах, хIаьта, кхыча тайпара а, вай е гIерташ йола эргало кIоаргагIа ме хул, айде деза цувцара хьашт а сакхетаме гIулакх а, из данза дарг ца хиларах дог тешаде деза керд-кердача миллионий а итташ миллионий а».

Ший къамаьл чакхдоаллаш нов. А. Н. Косыгина аьлар:

Воай планаца, воай политикаца вай, коммунисташа, дерригача дунен тIарча къахьегамхошка дIаах, вай керттера йоакхои лерхIари — къахьегача сага ираз, саг в1зззи массе а оагIорахьарен дегIавоагIилга Iалашдеш дола хьалаш вIаштIехьдоахилга.

Вай парте XXIV-ча съездо чIоагIъергйола ийслагIча пхе шера планах йола Директиваш — из дерригача халкъа программа я.

Советски халкъо толаме кхоачашъьча, хьалхагIа дIаяхача ерригача пхе шера планашца нийсйича, хIанзара пятилетка белгалйоал ший лостама шоралца, белгалдаьча декхарий доккхалца, советски общества вахара ерригa лоархIамегIара оагIош чулацара шоралца.

Вай мехка хIара къахьегамхочо ший низаши хьинари кходергдац дерригача халкъа юкъарча сийлахь - доккхача гIулакха юкъе шоай дакъа лацара.

Мукъаба сона, парте лоIамагIа, дерригача советски халкъа лоIамагIен хьинареча къахьегамагIен ийслагIа пятилетка толаме кхоачашъергйолгах се дог тийша хилар дIаала.

Ленина сийлахь - йоккхача парте дуг вай кердача сийлахьча гIулакхашка, коммунизма кердача коталонашка!

Даькъала хилда сийлахь - доккха советски халкъ — коммунизм хьалъер!

Нов. А. Н. Косыгина докладага чIоагIа уйла тIайохийташ ла а дийгIар, хIаьта из деттача тIоаpaша цкъа санна дуккхаза юкъагIа а яьхар.

АВТОМАТИКА—ХИЙ ДЕХКАЧА

Хий дехкача системашта автоматически управлени яр хIанзара хин боахам хьалбара кердача чоалханеча проблемаех цаI я.

Программни автоматизированнии хий дехкаргдолаш опытни ши стационарни участок хьалъяьй: цаI сомий-баьцадаарий культурашта хий деттаргдола догIан хьисапе хий деттача Московски опытно-тохкама станцей шоллагIяр Молдавски ССР Копански хин системеи.

Цу участкашкара управлене системаш экспериментальни лархIа езаш а хIанз а опыта юкъера хьяланза я ала йиш йолаш а я.

Автоматизаци юртбоахама производстве юкъейоалаяро хьахьокх, цу гIулакха йоагIача тайпара кийчъяь йола автоматизаце объект хьахаржанза ярг ца хилар. ХIана автоматизаце объект хургйолаш хьакъоастаяь я Нохч-ГIалгIай АССР № 3 йолча сомий-баьцадаарий совхозера стационарагIа хий деттаргдола участок. Из совхоз республике хьалха латтача боахамех цаI я. Цига шаьра хьагуш да, дика вIаштIехьяьккха хий детта система хилча юртбоахама продукци дукха а дукхагIа яха торо хургхилар. Цу зона Iалама хьалаш боаррамагIа хий дехкаш ца хилча юртбоахама культурай, къаьстта а баьцадаарий тешшаме лакха хьуакъам кхебе вIаштIехьдоалийтаргдоацаш да.

ХьалххагIе а практике тохка автоматизаце средстваш ца хиларо из участок (418 гектар) цига оттаеш йолча автоматика средстваши программни управлене устройствашеи тешшаме болх бой хьажа йиш хулийтаргйола эксперимент ца лаьрхIача яргйоацаш хулийт.

Программни управлени а йолаш хий детта кийчъеш йола схема хий деттача дакъа лоацаш цхьаккха саг а воацаш хьалххагIе а еннача программагIа кхай тIа хий детта лаьрхIа я.

Из гIулакх керда хилари доккхийча лаьтташка хий дехкара дистанционни управлени яра опыт ца хилари теркал а деш, специалисташа, инженераша-гидротехникаша могаду ерригача 2327 гектарах 418 гектар йола экспериментальни участок хьа а къоастаяь, цига система хьалъе йолаелга. ДА-2 яхача агрегатаца деттаргда хий. Вокх юхедисача кхашка догIан хьисапе ДДА-100М яхача агрегаташца детта лаьрхIад хий.

Опыт Iайча, дистанционни управлении автоматически задвижкаши нийсйича йиш хургья догIан хьисапе гаьнна хий детта стационарни установкаш (ДА-2) оттаяь система дерригача лаьтта хьалъе доладала.

Разбивочни чертежегIа базис юхаметта а оттаяь дIайолаяьй № 3 йолча совхозе хий дехкача системана реконструкци е. Дикъ шера хьалбаь баккха лаьрхIача мелиоративни гIирса хьожалаьча 7685,6 эзар сомах 1971 шера планагIа пачхьалкхено хьахийцад 1100 эзар сом, цу даькъе гIишлой-монтажни балхашта 1000 эзар сом.

Эггара хьалхарча аргIанна гIишлошъерий хьалъе еза 418 гектар йола экспериментальни участок, Ханкальски канала чура хий насосни станце новкъосталца хьа а увзаш, 01-500 мм магистральни напорни трубопровода чу гIолла дIа-юха декъача трубопроводашка ухийтаргдолаш йола хий тIаккхувла узел.

Чоалхане объект хьалъелга тIадиллад «Чечингушводстрой» треста ПМК-1 (начальник нов. А. И. Лещев) генеральни заказчик я «Чечингриссовхозводстрой» (директор нов. А. И. Горяйнов).

Дог тийша хургда вай, капитальни вложенешта хьахийцача 1100 эзар сомах ПМК-1 1971 шу чакхдалалехьа бизза пайда эцаргхиларахи Нохч-ГIалгIай АССР-е духхьашха хьалъеш йола экспериментальни участок тIехдика балхаш а даь эксплуатаце дIалургхиларахи.

С. ГОНЧАРОВ,
«Чечингриссовхозводстрой» дирекце воккхагIвола инженер.

КПСС XXIV СЪЕЗДА ЯЬ МАНДАТНИ КОМИССЕ ДОКЛАД

Комиссе председателa новкъоста И. В. Капитонова доклад

Новкъостий! Укх белгалдаьннача деношка вай мехка коммунистий, берригача къахьегамхой уйлаш тIаувз Советски Союза Коммунистически парте XXIV съездо. Советски наьха, дерригача дунен общественноста теркама юкъмоттиге я КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильича Брежнева яь Центральни Комитета отчетни доклад. Цу тIа къаьгга хьахьекхад советски халкъо укх тIеххьарча пхе шера даьха Iалаьмате доккхий толамаш, техка а техка кIоаргга анализ яьй парте, цун Центральни Комитета гIулакхашта, советски общество экономически социально - политически дегIайоалаяра лоархIамегIа йолаш проблемаш творчески къоастаяьй. Доклада тIа чIоагIа теркам тIабахийта дийцад хIанзарча дунен халкъашта юкъерча хьала кхоачашдаиза даргдоаца сагота-гIа дола дешаш. Вай дерригача вахаро маларра хьахьокх дIадахача пхе шера КПСС кулгалдара лоархIам кхы а лакхбеннилга, общественни вахара дерригача доакъошта цун воздействи чIоагIъеннилга, нахацара парте бувзамаш чIоагIденнилга. 14 миллионал совгIа дола советски коммунистий эскар цхьоагIо, йолаш, уйлаши дагардари цаI долаш марксизма - ленинизма байракха кIал кхотаденна ший XXIV-ча съезда накъаденад.

Съезд хилалехьа хиннача отчеташен хоржамашен цIаькха а хьахьекхар вай парте низи чIоагIали. ЧIоагIа хьинар айденнача а корта бола дешаш дувцача а хьалашка чакхийлар юххьанцарча партийни организацей собранеш. Лакхача организационни политически боараме чакхъяьлар районни, городской, окружной, областной, краевой конференцеши союзни республикай Компартей съездаши. Конференцейи съездайи балха юкъе дакъа лоацаш хиннав 2 миллиони 600 эзари делегат, царех 70 эзар гаргарча саго пренех къамаьлаш даьд.

Партийни комитетий отчеташ, нислагIча пятилетке СССР халкъа боахам дегIабоалабарах йола XXIV съезда Директиван проект принципиально, корта болаш, гIулакх довзаш а йийпай. Берригача собранешка, конференцешка, съездашка коммунисташа массава раьза а волаш къоабалйир КПСС Центральни Комитета чурен арахьарен политика, цун практически гIулакхаш, хьахьекхар, тIехьа тIайоагIача хана ленински наькъа тIара ца боалаш дIабаха шоаш кийча хилар.

Новкъостий! КПСС XXIV съезде хержав 4963 делегат, цу даькъе 4740 — решающи голоса бокъо йолаши 223 — совещательни голоса бокъо йолаши. 3691 делегат, е еррига состава 74,4 процент съезде эггара хьалха хержав.

Мандатни комиссе съездага дIахойт еррига партийни организацешка хоржамаш нийса, къайлагIа (тайни) голосовании еш, КПСС ЦК оттаьча нормашкеи парте Уставага хьежжаи чакхъяьнилга: парте 2900 члена тIара голоса решающи бокъо йолаш цхьа делегати 2900 парте членалла кандидата тIера совещательни голоса бокъо йолаш цхьа делегати хержав.

Съезда делегаташ хержаб областной, краевой конференцешкеи союзни республикай Компартей съездашкеи. Украина, Белоруссе, Узбекистана, Казахстана компартей делегаташ областной партийни конференцешка хержаб.

Советски Эскара, ТIема-Форда, Флота, чурчеи пограничнии бIухой партийни организацешка учете латтача коммунисташа территориальни партийни организацешца цхьана хийржаб делегаташ.

Мандатни комиссе хьежа а хьежа бокъонца нийса лаьрхIай берригача делегатий полномочеш. Съезде ва 4949 делегат, цхьацца бахьан долаш ца воагIаш висав 14 делегат.

Съезде викалаш ба ерригача областной, краевой, республикански партийни организацей. Эггара йоккхагIа делегацеш я партийни организацей: вай Даьхен столица Москван — 314 саг, Ленинградски области — 175, Московски — 158, Ростовски — 92, Краснодарски края — 89, Горьковски области — 79, Свердловски — 75, Куйбышевски — 69, Саратовски области — 65 саг. СибарегIарен Дальни Востокерен — мехка сиха дегIайоагIача цу районашкарча цхьа миллиони ах миллиони коммунистий отрядо 500 делегат вайтав.

Союзни республикай компартей делегацей составе ва: Украинера — 873 саг, Казахстанера — 212 саг, Белоруссера — 163, Узбекистанера — 151, Грузера — 107, Азербайджанера — 94, Латвера — 50, Арменера — 47, Литвера — 45, Молдавера — 41, Киргизера — 37, Таджикистанера — 31, Эстонера — 29, Туркменера — 27 саг.

Съезда балха юкъе дакъа лоацаш ба керда вIашагIъехкача Казахстанерча — Талды-Курганский Тургайски, Узбекистанерча — Наманганский, Киргизерча — Иссык-Кульский Нарынский, Таджикистанерча — Ленинабадский, Марыйский, Тамаузский, Туркменерча — Чарджоуский областий партийни организцей делегаташ.

Новкъостий! Советски Союза Коммунистически парте берригача къахьегамхой социальни мугIарийн группаи овлангара хьашташ кхоачашду. Мадарра аьлча партеи латт уйлаш цаIаш йолчей сийлахь-доккха гIулакх чакхдаккха лаьрхIачен хьалха латтача болхлоех, колхозхоех, интеллигентех. Новкъоста Леонид Ильича Брежнева доклада тIа белгал ма даккхара, къахьегамхой дикагIболча викалех, ший мугIараш шердарцен чIоагIдарцен цхьана вай парте даим йоакхо ю шийна хьалхашка латта декхараш дикагIча тайпара кхоачашдулургдолаш цун состав хилийтара. Из къаьгга гуш да съезда делегатий составага хьежача а. Укхаза гулбеннаб болхлойи министраши, колхозхойи Iилмахойи, тIема гIулакх кхоачашдераши культура деятелаши, парте ветеранаши цун къона тIехьен — вай халкъа дикагIа бола къонгаши мехкарийи. Парте коллективни хьаькъал, дагардар, хьинар хьахьокхаш ба съезда делегаташ.

Съезде цIаккха ца хиннача тайпара дукха ба коммунизм хьалъеча керттера лоархIам болча болхлой класса викалаш. Промышленноста, гIишлошъеча, транспорта тайп-тайпарча доакъой 1195 болхло хержав съезде. Царна юкъе ба гIорбаьнна металлургаш, текстильщикаш, машиннаькъахой, гIишлошъераш, Iалаьмате чоалхане электронно - вычислительни машинаши автоматически приборашн хьаю квалифицированни болхлой. Цар массане а бокъонца коммунистически хьисапе къахьег.

Делегаташта юкъе ва мехка сталевараштa юкъе дикагIбарех вола «Азовсталь» заводера Горбань Григорий Яковлевич, гIорваьнна Кузбассера шахтер Дроздецкий Егор Иванович, Башкирера заслуженни мехкдаьттахо Султанов Хатмулла Асылгареевич, московски ткачиха Иванникова Мария Сергеевна, кхыбола а производства хьалхалаттараши новатораши, дуккха патриотически гIулакхаш дIадоладаьраш.

Съезда делегаталла хержав юрта боахама 870 къахьегамхо, царех ши дакъа—мугIарера колхозхойи совхозий болхлойи, бригадираш, фермай заведующеш. Уж ба юрта боахам дIахо а дегIабоалабара парте белгалъяь программа кхоачашъеча низ ца кхобеш къахьегараш, лакха хьувкъам кхебераш, хьайбай продукташ алсамйоахараш, колхозийи совхозийи экономика чIоагIъераш.

ДIаяхача пятилетке башха-дика толамаш даьхад Кубанерча бригадира Клепиков Михаил Ивановича, белорусски механизатора Стасевич Виктор Федоровича, эстонски доярка Нутт Вайке Пээтеровнас, Узбекистанерча хлопкороба Ахунова Инобата, Казахстанерча жа Iуна Молдасанов Жолсейта. Социалистически яхье дика толамаш даьхад коммунистий кхыча берригача викалаша а.

Халкъа боахама дерригa доакъош толаме дегIакхувлара из керттерчарех цаI долга кхета а деш вай парте чIоагIа йоакхо ю экономикана доал делга эрга а доахаш тоадара. Специальни знанеши доалдара даькъе йоккха опыти йола промышленни юртбоахамен производства башха-дика кадраш я вай. Царех дуккхабараш делегаташ болаш вай съезде ба. Съезда балха юкъе дакъа лоацаш ва промышленни предприяте, гIишлошъеча организаце, производственни объединенеи фирмайи 370 кулгалхо, 82 совхоза директор, 148 колхоза председатель. Цо хьахьокх боахама кадрай вай мехка де а доагIаш сий делга.

Вай съезде ба физике, химе, радиоэлектронике, кхыча доакъошка шоаш даьча тохкамашцеи открытешцеи технически прогресс еча, экономика, культура, Даьймехкен дунени Iилма дегIакхувлача доккха дакъа лоацаш бола дуккха Iилмахой коммунисташ. Дерригача дунен тIа лоархIаш да космически аренаш караерзаеча Советски Союза даьха толамаш. Укх зале ба космически кемаш хьадерехи космосе бода никъ бехкарехи дуккхабараш.

КПСС мугIараштa юкъе хIанз ва 13 эзар гаргга Iилмай доктори 110 эзарнел совгIа Iилмай кандидати. Делегаташтa юкъе ва СССР Iилмай Академе, отраслевой академей, союзни республикай академей 96 академики член-корреспонденти, 363 Iилмай доктори кандидати, мехка Iилман учрежденейи лакхерча дешара заведенейи 138 болхло. Съезде ва культура, халкъа образоване 120 болхлою, писатель, композитор, художник, артист. Делегаташта юкъе ба Социалистически Къахьегама кхозза Турпал академик Келдыш Мстислав Всеволодович, писатель Шолохов Михаил Александрович, скульптор Томский Николай Васильевич санна бола Iилман культуран гIорбаьнна деятелаш, кхыбараш. Вай интеллигенци айхха бувзам болаш я халкъаца, цо хьинаре дакъа лоац коммунизм хьалъечен къахьегамхошта кхетам лучеи.

Новкъоста Брежнева Леонид Ильича доклада тIа лакха мах баьб партийни кадрай. Центральни Комитето цахаддаш йоакхо ю цар состав чIоагIъяра. Вай съезде ва 1205 партийни болхло, цу даькъе парте обкомий, крайкомий, союзни республикай компартей ЦК 300 секретарь, парте окружкомий, горкомий, райкомий 700 совгIа секретарь. Массава раьза а волаш партийни кулгалхой съезде харжаро хьахьокх коммунисташа а къахьегамхоша а уж чIоагIа лоархIаши сий деши болга.

Съезда балха юкъе дакъа лоацаш ва юххьанцарча партийни организацей 137 секретарь, цеховни организацейи партгруппайи 356 секретарь. Отчетни хана юххьанцара партийни организацеш дукхагIа а хиннай организационно чIоагI а еннай. ХIанз 31 эзар совгIача юххьанцарча партийни организацешка парткомаш я. ХIара кхоалагIча колхозни хIара шоллагIча совхозни партийни организацешка вIашагIъехкай уж. Керда вIашагIъеллай 66 эзар цеховни организаци 92 эзар партийни группеи.

Партийни комитеташта даим новкъостал ду шерагара шерага алсамъювлача йоккхача активо. Алхха тайп-тайпарча партийни органашка хержав 3600 эзар саг, царех миллионал совгIа бараш ба парторгаш, цеховни юххьанцарча организацейи секретараш. Царца цхьана миллионаш пропагандисташ, агитатораш, лектораш, политинформатораш, активисташ ба наха юкъе болх беш. Шоашта лехаш цхьаккха гIойле йоацаш цар хьегаш дола къа парте дерригача гIулакхашта, къахьегамхошта кхетам балара, боахама-политически декхараш толаме кхоачашдара советски нах оарцагIбоахача боккха лоархIам болаш да.

Укх тIеххьарча шерашка, КПСС ЦК Отчетни доклада тIа белгал ма даккхара, лакхбеннаб коммунизм хьалъечара Советий, профсоюзий, комсомола лоархIам. Цар дукхагIа къахьегамхой юкъеувз паччахьалкхени общественни гIулакхаш кхоачашдеча. Съезда балха юкъе дакъа лоацаш ва 556 советски, 126 профсоюзни комсомольски болхло. 1284 делегат СССР Лакхехьарча Совета, Союзни автономни республикай Лакхехьарча Советий депутат ва.

КПСС XXIV съезде хержай Советски Эскаре, ТIема-Форда Флоте, пограничи доакъошка тIема гIулакх дерий йоккха группа. Царна юкъе ба маршалаш, адмиралаш, инаралаш, эпсараш, сержанташ. Царех дукхгIчар вай социалистически Даьхен сийи кортамукъалеи лораеш денал дола гIулакхаш гойтад. Эскарерча коммунисташа тIема гIулакхаш даккха гIалат доацаш кхоачашдеча еррига личии состава хьоккхам тел, лакхъю тIема говзал. Вай Даьхен сий дола доазув лорадеш фе латтача ший Герзашцарча Низех де а доагIаш доккхал ду советски халкъо.

Паччахьалкхен, боахама, культура общественни вахара массе а участкашка маIача наха нийса беркате къахьегаш ба советски кхалнах а. ХIанз Коммунистически парте мугIараштa юкъе я 3 миллион совгIа кхалсаг. КПСС XXIII съезд хилалехьа хиннарел 650 эзар саг дукхагIа хул из. Делегаташта юкъе я 1204 кхалсаг, е 24,3 процент. Ивановски областa делегацена юкъе 40 процент ба уж, Костромской — 35 процент гаргга, Смоленски — 32, Молдавеи Литван — 27 процент гаргга, Туркменеи Узбекистанен делегацена юкъе — 26 процент.

Дукххача кхалнаха съезда балха юкъе дакъа лацаро къаьгга хьагойт цар лакха политически къахьегамен хьинар.

Теркам тIаозаш да делегатий образоване боарам лакха хилар. Лакхера образовани я 58 процент делегатий, чакхъяланза лакхерен юкъерен — 27 процент гарггачар. Делегаташта юкъе ва 1586 инженер, экономист, техник, 555 агрономи зоотехники, 483 педагог, лор, юрист. Цу даннеех дика гу вай мехкарча халкъий культура айеча, образовани дегIайоалаеча, дерригача доакъой специалисташ кийбеча Коммунистически партен Советски паччахьалкхенои даькъа толамаш.

Новкъостий! Вай съезда делегаташта юкъе ва революци ялалехьдена хьа партийни стаж йола 9 саг.

1917 шера ноябрера 1921 шерага кхаччалца парте вахав 21 саг, 1922 шерагара 1940 шерага кхаччалца — 638, 1941 шерагара 1945 шерага кхаччалца — 967, 1946 шерагара 1955 шерага кхаччалца — 1240, 1956 шерагара 1965 шерага кхаччалца — 1657 саг, 1966 шерагара 1970 шерага кхаччалца — 431 саг.

Ханашка диллача укх тайпара бекъалу делегаташ: 30 шерага кхаччалца — 5,2 процент, 31 шерагара 35 шерага кхаччалца — 12,8 процент, 36 шерагара 40 шерага кхаччалца — 13,9 процент, 41 шерагара 50 шерага кхаччалца — 41,6 процент, 51 шерагара 60 шерага кхаччалца — 20,7 процент, 60 шерал тIех ха яьнараш — 5,9 процент.

Мадарра аьлча, съезде боккха вахара никъ хьабенарашца цхьана хержаб къона коммунисташ а. Цо хьагойт вай парте ноахалий революционни традицейи преемственность.

61 къамани народностен коммунисташ ба съезда балха юкъе дакъа лоацаш. Цо цIаькха а хьахьокх вай мехка вежарашха долча халкъий сийлахь-доккхеи харгдоацеи доттагIал даим дийна лоатталер Коммунистически партен йолга. Ший составага диллача дуккхача къамех латта КПСС ший маIанга диллача чIоагIа интернациональни я.

Даьхе бахьан доккхий гIулакхаш карагIдувларах 98 процент делегаташ Советски Союза орденаши медалаши енна ба, 89 саг Советски Союза Турпал яха цIи лелаеш ва, 549 — Социалистически Къахьегама Турпал. Делегаташта юкъе ва Ленински Паччахьалкхени премей 182 лауреат.

Новкъостий! XXIV съездо белгалдоахаргда коммунизм хьалъяра хIанзарча ханара партен советски халкъен декхараш. Уж декхараш толаме кхоачашдаро дIахо а алсамбоаккхаргба вай социалистически Даьхен низ, советски халкъ бIубенна коммунизма новкъа дугIача вай ленински партеи сий кхы а айдергда.

(Нов. И. В. Капитонова доклад деттача тIоараша юкъагIъяьхар).

I АПРЕЛЕ ХИННА САЙРИЙНАРА ЗАСЕДАНИ

Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезд Iалаьмате боккха исторически лоархIам бола событи а хинна вай Даьхен летописа юкъегIоргья. Съезда решенеша коммунизм хьалъяра керда йоккхий перспективаш хьаелларгья вай мехка.

Парте цун ленински Центральни Комитета хьалхленца даьхача толамех, вай мохк дIахо а дегIабоалабара программа вахаре толаме кхоачашъярах де а доагIаш доккхал дайт ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча КПСС ЦК Отчетни докладо.

Съезда трибуна тIара къамаьл мел дечар — партийни болхлочо е хьалхалаттача колхозхочо, Iилмахочо е болхлочо — вай Даьхен коммунистийи берригача къахьегамхой даггара массава раьза а волаш къоабалъю КПСС, цун Центральни Комитета чурен арахьарен политика, корта болаш дувц вай мехка коммунизм хьалъяра лоархIамегIа дола декхараш, парте планаш кхоачашъе шоаш кийча хилар дIахойт.

Советски наха Iалаьмате чIоагIа теркам тIабахийта Iомаю КПСС ЦК Отчетни доклад, съезда материалаш. Мехка массе а миIингера съезда адресагIа письмош ух промышленни предприятешкара, юрташкарча къахьегамхошкара, Iилман культуран деятелашкара. Съезда балхаца чIоагIа хьаштдолаш а парте генеральни никъ хьаллоацаш а да уж, рапорташ тел керда доахача толамех.

1 апреле сайрийнарча заседане къамаьл дир Латве Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. **А. Э. Восса.** Партенеи халкъаи карагIдаьннарех съезде башха-дика дийцар КПСС ЦК Генеральни секретара новкъост Л. И. Брежнева яьча парте Центральни Комитета Отчетни доклада тIа. Вай хIаранена чIоагIа дукха а еза, хIаьта де доагIаш доккхал а ду вай ленински партех, советски халкъах, вай сийлахь-йоккхача дуккха къамаш дахача социалистически Даьхенах. Парте, цун Центральни Комитето, ЦК Политбюрос леррагIа ленински курс, ленински генеральни никъ, кулгалдара ленински стиль лелаярах Iалашдаьд дIадахача пхе шера иззал сиха а чIоагIа а экономика, культура, Iилма дегIадоаладелга.

Латве КП ЦК хьалхарча секретара делегаташка хоам бир, экономика дегIайоаляеча, социально-культурни мероприятеш кхоачашъечеи халкъа вахара хьал тоадечен даькъерча керттера заданеех республика бархIлагIча пятилетке толаме лоархIаъ хиларах.

Оратора дийцар идейно-кхетама балха дешаех. СССР халкъий доттагIали пролетарски интернационализми йолаш къахьегамхошта кхетам балара цхьайола опыт Iоаяьй Латве компарте. Социалистически интернационализмах советски наьха хIара деннара оамал хулаш латт.

Республикански партийни организаце цIерагIа нов. А. Э. Восса съезда тешам белар коммунисташен Латвийски ССР берригача къахьегамхошен съезда решенеш толаме кхоачашъяра шоай дерригa низаши хьинари оарцагIдоахаргда, аьнна.

СССР Iаьржача металлурге министра нов. **И. П. Казанеца** чакхъяьннача пятилетка шерашка Iаьржа металлаш арахецарах дийцар. Цо дукхагIча даькъе теркам тIабахийтар металлургически производство эргайоахаш тоаяран дегIайоалаяран. Кердача пятилеткерча Iаьржача металлурге кердача лостамагIа лоаша дийцачул тIехьагIа, министра белгалдаькхар, Iаьржача металлурге производства ассортименташта прогрессивни хувцамаш дарс 1975 шера ялх миллион тонн металл кходен I миллиард сом экономически пайда бен торо хулийтаргья аьна.

КПСС XXIV-ча съезда даха ма доагIара накъадахара яхь а йоаржаяь, аьлар нов. И. П. Казанеца, тха предприятеша ер шу доладелча денз планал совгIа дукха чoн, болат, прокат, турбаш, аьшка руда, кхыйола продукци арахийцай. Съезда решенеша хьалхле а лелаеш болхлоша, специалисташа шоай еррига знанеши творчески хьинари тIадохийтаргда Даьймехка Iаьржача металлурге сий кхы а лакхагIа айдара.

Дерригача советски халкъа, дунен тIа цIена-дог уйла мел йолча наьха теркама юкъмоттиге я хIанз болх беш йола вай парте XXIV съезд, аьлар парте Новосибирски обкома хьалхарча секретара нов. **Ф. С. Горячева.** Центральни Комитета балхах новкъоста Л. И. Брежнева яь доклад — бархIлагIча пятилетке промышленностен юрта боахамен къахьегамхоша, Iилман культуран деятелаша тIагIерттан хIама кхоллаши къахьегарах йола отчет, Советски Iаьдалан хьамсарча партенеи мутIахьа хиларах дола дог тохадолита дувцар.

Цу шерашка Iалаьмате чоалхенеча дунен халкъашта юкъерхьалашка болх бир Политбюросо. Чурчен арахьарчен политикаса кулгалдара дешаш сих а ца луш, этта хьал тохка а тохкаш, хьакъал долаш а ленински хьисапе а кхоачашдора цо. ЦК членаша, коммунисташта байза ца Iеш ЦК-ан Политбюроси бу болх болу парте боацараштa а. Болхлошу, ахархошта, интеллигенцена йовза а йовз цар дег чура къоабал а ю парте чурен арахьарен политика. Шеко яц новкъоста Л. И. Брежнева яь доклад съезда делегаташа хьаллаьца ца Iеш берригача парте, дерригача советски халкъо хьалхара лоацаргхиларах.

2 АПРЕЛЕ ХИННА IУЙРИЙНАРА ЗАСЕДАНИ

2 апреле Iуйрийнарча заседане председателал деш вар нов. А. Я. Пельше.

Съездо ладийгIар цун председатела нов. И. В. Капитонова яьча Мандатни комиссе докладага.

Съездо массава раьза а волаш чIоагIйир Мандатни комиссе доклад.

Цул тIехьагIа дош делар Литва КП ЦК хьалхарча секретара нов. **А. Ю. Снечкуса.**

КПСС Центральни Комитета Отчетни доклада гIа, аьлар цо, XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъеш вай партеи паччахьалкхенои баьча Iалаьмате боккхача балха кIоаргга Iилман анализ яьй. мохк общественни экономически дIахо а дегIабоалабара никъ белгалбаьб. Вай гIаддуг коммунизма материально-технически база хьалъяра дIадахача пхе шера вай Даьхен карагIдаьннача.

КПСС Центральни Комитета а эггара хьалха КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева а карагIдаьннарех доккхагIдар да Iилман ларда тIа а массе оагIорахьара кийчъяь а социалистически юрта боахама интенсификаци яра проблема оттаяри из массе а хана ленински хьисапе леррагIа кхоачашъяри.

Советски Союза Коммунистически парте ленински къаман политика, аьлар оратора, даим гIо а даьд хIанз да а ду къамий материальни духовнии низаш дегIадоаладара, уж вIаши таргоазара, интернациональни цхьоагIо чIоагIъяра. Советски халкъий доттагIалах, уж тIа-тIа айкагIа кхоталарах, цар шгайлa цхьана гIулакхаш леладарахи вежарашха новкъостал дарахи гу литовски халкъа дерригача карагIа мел дувлача хIамашта бола тешам. Марксизма-ленинизма принципиальни ларда тIа дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойи болам кхотабара вай парте Центральни Комитета чакхдоахаш дола гIулакхаш хьаллоац Литва коммунисташа. Дерригача вежарашха долча советски халкъашта уллув къахьегаш болча тха республика къахьегамхоша шоашкара доагIаш дола дакъа лоацаргда сийлахь-йоккхача социалистически Даьхен низ дIахо а чIоагIбара.

Эскарен Флотен коммунисташа бизза къоабалбу КПСС Центральни Комитета политически никъи практически гIулакхаши цхьаккха шеко йоацаш хьаллоац Коммунистически партеи Советски правительствеи чурен арахьарен политика, аьлар съезде ше къамаьл деш СССР оборона министра Советски Союза Маршала нов. **А. А. Гречкос.** Парте йоакхо ярах а къахьегарах а, аьлар оратора, вайцига Iилман ларда тIа хьаькхеллай Герзашцарча Низий идейно-теоретически организационни принципаш, кийчъяьй лакха квалификаци йола командни политически кадраш, хьаю вай ханара гIема техникен герзи. Герзашцара Низаш даим чIоагIделга толаме социализми коммунизми хьалъяра объективно хиланза даргдоацар да.

Социализма мехка карагIдувлача доккхийча толамашен вай тIема коталонашеи, дIахо дувц министра, Iалаьмате чIоагIа влияни ю дунен кхела, новкъостал ду халкъий кортамукъален болам чIоагIбара, дунен революционни процесс дегIайоалаяра. Советски Эскара дIахьекхай прогрессивни мел дар хьаллоацаши реакцеи агрессеи низашта духьаль йолаши йола ший исторически мисси Советски Герзашцарча Низий из сийлен мисси къаьстта вIаш а реальни а я вай хIанзарча деношка а.

Советски Союзо, аьлар нов. А. А. Гречкос, даим къовсам лоаттабаьб, хIаьта хIанз лоатта а бу бокъонца болча машара, халкъий паргатоннеи нийсхоннеи тIехьа, шоай кхел къестае цар бокъонаш телха ца яйтара тIехьа. Цхьабакъда дунен халкъашта юкъера хьал ирденнача а империалистически паччахьалкхенаш цахаддаш герзашца кийчлуча а хана ше лораяра эшаш дола гIулакхаш чакх ца даьхача, вай машара политика оборонни низ чIоагI а беш хьал ца лаьцача балац вай мохк. МоллагIча агрессора де доагIар де кийча да вай Герзашцара Низаш.

Берригача эскарерча коммунистий, дерригача Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи цIерагIа съезда тешам белар министра СССР Герзашцарча Низаша вай Даьхе лораяра дола шоай декхар сийленца кхоачашдергхиларах.

Вай массане а чIоагIа уйла тIаяхийтан дика хеташи ладийгIар ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева Отчетни докладага, аьлар КПСС Алтайски крайкома хьалхарча секретара нов. **А. В. Георгиева.** Боккха чулоацам болаш, дог гIоадоаккхаш, вахар кIоаргга довзаш, вай мехка чурчен дунен халкъашта юкъерчен хьала массе а оагIорахьара анализ яь хиларах, тарра исторена юкъегIоргья из творчески марксизма-ленинизма образец а хинна.

Сона хетаргахьа, аьлар оратора, съезда берригача делегаташта дагардар эргда аз. цох дувц вай доттагIаша а — вежарашха йолча коммунистически партей викалаша а. ЦК Отчетни доклади, кердача пятилеткагIа йола парте планаши, вай съездо беш бола беррига болхи исторически ба аьлча, из коммунизм хьалъеча, дунен коммунистически болама демократии социализми бахьан лоаттабеча къовсама чIоагIа лоархIаме ба аьлча.

Съезда яьча Отчетни докладага ладувгIача а из дешача а хана городашкарчеи юрташкарчеи хIара къахьегамхочо гу халкъа вахара хьал дикка тоадара парте лаьца курс хьатIадоагIача пхе шера а хинна ца Iеш кхы а йIаьхагIча хана а мехка боахам дегIабоалабара перспективана тIаерзаяь йолга. ЦК Политбюрос кийчдаь доккхий социальни гIулакхаш дег чура къоабалду хIара советски сага. Цо уж чIоагIа хьаллоац, цунна хов парте керда еча йоакхонна хьинаре къахьегарца жоп дала дезилга.

Молдавски партийни организаце делегаташа йиззан бокъонцеи хьаллоац ЦК Отчетни доклада тIара еррига положенеши выводаши, аьлар Молдаве Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. **И. И. Бодюла.** Республика коммунисташа дерригa а дергда доклада идеяш, съезда решенеш, цо белгалбаь никъ наха дIабованйтараи вахаре кхоачашбараи. Мехка боахама вахаре общественни гIулакхаш чIоагIденнилга белгалдаькхар цо. Тоаденнад республикаша, краяша, областаша вIаши лелалу экономически гIулакхаш. Шерденнад кадраш, квалифицированни специалисташ дIа-юха ухийтилга Iилмани производственни опыти карагIдаьннараши вIаши довзийтилга. Мехка экономике чакхъювлача кIоарггача процессаша овлангара тоаяьй Молдаве халкъа боахама процессаш.

Лоацача хана йоккхийча городашка хинна ца Iеш юкъерча а зIамигача а городашка хьалъяьй промышленно - индустриальни комплексаш. Юрташкарча моттигашка хьа а хинна сиха дегIайоагIаш латт агропромышленни объединенеш. Цо промышленность гаргаззай бедален къахьегамеи ресурсашта, торо хилийтай мухьаш дIа-юха кхухьаш хулз зе кIезигде, юрташка бахаш бола дуккха нах индустриальни производствана юкъеоза, юрташкара культурно-бытовой проблемаш къестаеча чIоагIа влияни яьй.

Оратора хетачох, промышленностера боахама реформа принципаш леррагIа чакхъяха еза. Iалаьмате чIоагIа лоархIаме да предприятей, Министерствай, ведомствай кулгалхоша нах оарцагIбоахаргбола производственни заданеш увттаергйола, диззагIа а сихагIа а Iилман техникан карагIдаьннараш юкъекхухьаргдола экономически хьалаш Iалашдар.

ХIанз, юрта боахама овлангара технически реконструкци еча хана, дIахо дувц оратора, боахамаштеи доакъоштеи юкъе къахьегам ца бийкъача, кIоаргга специализаци ца йича, юртбоахама производствана концентраци елга сих ца дича даргдац.

Молдавски халкъо доккхал ду, аьлар И. И. Бодюла ший къамаьл чакхдоаллаш, нийсарчарна нийса дуккха къамаш дахача ССР Союзе ше дахаш а къахьегаш а хиларах. Из тешаме да Советски халкъий доттагIалан волашан, цо йизза къоабалъю хьамсарча Коммунистически парте чурен арахьарен политика, низ ца кхобеш къахьегаргда съезда сийлахь-йоккхий решенеш кхоачашъяра.

— ЧIоагIа хьинар айденна тIайийцар оаха, съезда делегаташа, КПСС ЦК Отчетни доклада тIа коммунизм хьалъяра оттадаь керда декхараш, — аьлар ше къамаьл деш БССР Витебски области «Нефтестрой» треста гIишлошъеча управлене комплексни бригада бригадира нов. **Ф. С. Кураленока.** — Тхоай дулхах-цIех долаш санна, дерригача советски халкъа дагардар долаш санна тIайийцад оаха уж. Са доттагIаша — партеген къахьегамген гIолларча новкъосташа дийхад сога съезда делегаташка, парте ленински ЦК-га шоай денал айденна, кердача масштабашта мутIахьа болаш кердача пятилетка лакхаленаш йоахаргйолаш болга дIахайта аьнна!

«Нефтестрой» треста балхаш деча Новополоцк уллача моттиге итт шу хьалхагIа саг чакхвоалалургвоацаш ушалаш яр. ХIанз цига хьалъяьй кIайча кхерах яь 50 эзар саг ваха город, йоккха мехкдаьтта чакхдоаха заводи химически комбинати. Цо дег тIара баркал аьлар Новополоцка предприятешта проекташ увттаеча, уж хьалъеча, оборудовани болх бе йолайолийтача новкъостал даьча Москва, Ленинграда, Киева, Рига, Таллина, Ташкента къахьегамхошта.

Ший къамаьла цхьа дакъа коммунистий авангардни лоархIама хетадир хьалха латтача бригадира.

Капитальни гIишлошъяра программа толаме кхоачашъяра, оратора хетачох, чIоагIа лоархIаме да производства резерваех пайда эцилга, эггара хьалха машинехи механизмехи пайда эцилга тоа а деш. Беза мухь дIакхухьаш йола машинаши механизмаши арахецилга алсамдаккхар дехаш промышленноста болхлошка кхайкарал дир цо.

Вай, мехка даьша, аьлар нов. Кураленока, воашта юкъе ловргбац лодыраши брак ераши, прогульщикаши лер дайнараши — советски болхлочун езача цIера сий доадераш.

Коммунизма материально - технически база хьалъеш а вай мехка кхоанен уйла еш а, аьлар делегата ший къамаьл чакхдоаллаш, вайна цхьан минота а дицлац воай интернациональни декхар. Партийни съезда трибуна тIара оаха, советски болхлоша, классага гIолларча доазол дехьарча вежарашта тешам лу пролетарски интернационализма байракх хьалхагIа санна лакха лелаергхиларах.

2 апреле съезде иштта къамаьлаш дир Эстоне Компарте ЦК хьалхарча секретара **И. Г. Кэбина**, Херсонски области Геническ района КПСС XXII-ча съезда цIерагIча колхоза председатела **И. П. Мазунова**, ВЛКСМ Центральни Комитета хьалхарча секретара **Е. М. Тяжельникова.**

Коммунистий, берригача советски наьха уйлаши дагардарах хьахьокхаш цар йиззан боккъонца къоабалйир КПСС ЦК чурен арахьарен политика, кердача пхе шера план толаме кхоачашъергхиларах тешам белар.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча ЦК Отчетни доклада тIа оттадаь декхараш кхоачашдарах вай мехка коммунизм хьалъяран йоккха этап хургья.

Съездага моаршал хьаттар делегаташеи хьаьшашен безаме тIанийцача вежарашха йолча партей викалаша: нов. **Ю. Цеденбала** — Монгольски халкъа-революционни парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара, нов. **Нгуен Ван Хиеус** — Къулбехьен Вьетнаман мукъаяккхара Къаман фронта Центральни Комитета Президиума члена, нов. **Ким Ира** — Корея Къахьегама парте Центральни Комитета Политически комитета члена, ТПК Центральни Комитета секретара, Корейски Халкъа-Демократически Республика министрий кабинета председателан хьалхарча заместитела, нов. **М. Тодоровича** — Югославе коммунистий Союза Президиума Исполнительни бюро члена, нов. **Л. Корвалана** — Чиле Коммунистически парте Генеральни секретара, нов. **Г. Холла** — США Коммунистически парте Генеральни секретара, нов. **Чандра Раджешвар Раос** — Инде Коммунистически парте Къаман совета Генеральни секретара.

3 апреле КПСС XXIV-гIа съезде до дIахо болх бергба.

(ТАСС).

Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезд

5 АПРЕЛЕ ІУЙРИЙНА ХИННА ЗАСЕДАНИ

Коммунизм хьалъяра керда, сийлахь перспективаш хьаелл советски халкъа парте. Нах оарцагІбоахаш боккха низ бола программни документ хиннад ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яьча КПСС Центральни Комитета Отчетни докладах. Парте ленински курс дег чура къоабалъеш делегаташа деча къамаьлаша хьахьокх коммунизм хьалъяра Іалаьмате доккхий декхараш кхоачашде советски нах хьинаре, шоай низех бІубенна, ленински Центральни Комитета гонахьа кхотабенна а болаш болабеннилга.

Берригача мехка чакхъювл митингашен къахьегамхой собранеши. Цар къаьгта хьахьокх сийлахь - йоккхен йохаргйоацаши йола партеи халкъеи цхьоагІо. Митингашкен собранешкен деча къамаьлашка, съезда адресагІа ухача письмошкен телеграммашкен советски наха дег чура баркал оал Коммунистически партена, цхьан даггара хьаллоац цун чуреи арахьареи политика, коммунизм котъяккхара шоай дерригa низаш дІадала кийча хилар дІахойт.

5 апреле Іуйрийнарча заседане дІахо дийцар КПСС ЦК Отчетни доклади КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни доклади. Председателал деча нов. **М. А. Суслова** дош делар КПСС Татарски обкома хьалхарча секретара нов. **Ф. А. Табеевна.**

Вай мехка къахьегамхоша, аьлар нов. **Ф. А. Табеева,** боккхача безамца Іомаю съезд материалаш. Ораторашa корта болаш деча къамаьлашта массавар раьза ва, цо дикагІа болх бара хьинар айду. Татарски партийни делегаце, аьлар нов. Ф. А. Табеева, республика берригача коммунистийи къахьегамхойи даггара лакха мах а бу къоабал а бу парте Центральни Комитета политически никъи практически гІулакхаши.

Боккха теркам тІабахийта дийцар нов. Ф. А. Табеева боахам дешаш. Мехкдаьттен мехкдаьттахимически промышленность дегІайоалаяра декхарех дийцачул тІехьагІа, республика территоре тІа Іалаьмате йоккха автозавод хьалъю, аьлар цо. Кердача завода производственни корпусий масштабаша, уж технически кийчъяро цецвоаккхаргва моллагІа а. Укх шера хІара денна миллион сом карадерзаде дезаш ба гІишлошъераши монтажникаши, хІаьта хьатІадоагІача шин шера хІара денна цхьа миллиони ах миллиони сом карадерзаде дезаргда цар. Цу тайпара масштабаши темпаши йолаш цхьаккха стройка хиннаяц вай мехка.

Парти ший съездага енай, аьлар оратора, цІаккха ца хиннача тайпара цхьоагІо йолаши халкъаца кхотаенна йолаши, Іалаьмате чІоагІа дегІаденад цун сий, лакхбеннаб политически баьчча, халкъа организатори кхетам лури бола цуч лоархІам. Вай обществера моральни хьал тоадалари социально - политически дегІаахари башха - дика толамаш лахари — из дерригa а хьахиннад парти ше идейно дегІаярахи партийни балха курс лерраргІа кхоачашъярахи.

Ший къахьегама коталонашцеи общественно - политически хьинарцеи, аьлар КПСС Волгоградски обкома хьалхарча секретара нов. **Л. С. Куличенкос,** советски наха цІаькха а хьахьекхад дегІаахара пийсача ленински наькъагІа вай доагІилга.

КПСС Центральни Комитето цахаддаш вІашагІтох партеи халкъои Іоаь йІаьхий опыт, боккха идеологически Іилма - теоретически болх бу. Марксистски теори йІаьхий хиннай ленинизма актуальни дешаех, социализми коммунизми хьалъяра, дунен революционни процесса проблемаех йолча кердача выводашца. КПСС. XXIII съезд хиннахул тІехьагІа юхьанцарэа партийни организацешта дикагІа кулгалде яьннай партийни комитеташ. Цо лакхдир коммунистий хьинар, чІоагІдир нахацара цар бувзамаш. Шоай организацей а бІаргчача парте а гІулакхех бола коммунистий бехктокхам лакхбеннаб.

Пятилетка шерашка области болх бе йолаялийтай 18 йоккха промышленни предприяти, дукха цехаш, производстваш. ХІара шера тІеххкоачашъяьй нах чубаха цІенош хьалдара планаш. Пхе шера 5,6 миллион квадратни метр хула нах чубаха цІенош хьалдаьл. Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизалехьа хьалхагІа Мамаева кургане хьадийллад Сталинградски тІема турпалашта оттадаь сийлен памятник.

Коммунисташа, областа берригача къахьегамхоша, аьлар нов. Л. С. Куличенкос, дерригa а дергда парте XXIV-ча съезда решенеш кхоачашъяра.

КПСС ЦК-аси Советски правительстваи даим йоакхо яр бахьан долаш, аьлар Украина КП Донецки обкома хьалхарча секретара нов. В. И. Дегтярева, областе дІахо а дегІаденад езача, индустре керттера доакъош: кІор боаккха, металлургически, химически, машинаш ю, энергетика. КІезига карагІдаьннадац Іилман производстваи бувзамаш чІоагІдара даькъе а.

Итогий критически мах а беш, аьлар делегата, цхьайолча предприятеша заданеш кхоачаш ца яр белгалдаккха деза. ЦІенхаштара кхоачамбоацараш да капитальни гІишлош еча. Донбасса промышленность дІахо а сихача темпаша дегІайоалаяро, промышленни потенциал алсамъяккхаро чІоагІагІа дІадех энергетически мощносташ сихагІа болх бе йолаялийтар. Нов. В. И. Дегтярева хетачох, СССР Госплан, СССР энергетикаи электрификацеи Министерство хьажа еза укх пхе шера городе Жданове керда электростанци хьалъярах долча дешага.

Оратора дІахо хоам бир, областа къахьегамхоша «Донбасса резерваш — керда пятилеткана» яхача девизагІа социалистически ях йоаржаьй, аьнна. Коммунисташ, массаза а санна, хьалха латт. Продукци арахецара съезд хьаеллалехьа тІаийца хинна декхараш ханал хьалха кхоачашъдаьд. Халкъа боахамга ер шу доладелча денз кхы тІа а шин миллион тоннал совгІа кІор, итташ эзараш тоннаш чон, болат, прокат, дукха химически удобренеши халкъа эша товараши кхаьчад.

Къамаьл ду писатела, «Литературная газета» редактора нов. **А. Б. Чаковске.** Вай ерригача съездо, из викал яьча дуккхача миллионех латтача коммунистий парте, аьлар писатела, цхьан даггара къоабалбу шин съездана юкъерча хана Центральни Комитетон цун Политбюроси чакхлаьха Іалаьмате доккхий гІулакхаш.

Тахан советски литераторий нийш хургъяр делегаташта хьалхашка денал дола партийности художественни говзал лакха йолен дукха а итташ книжкаш Іодахка. Оратора къаьстта белгалдаьккхар литература хьакхоллача ерригача вежарашка йолча республикай писателаша хІара денна дакъа лоацаш хилар.

Вай ханарча обществерча искусства лоархІамах йолча цхьайолча буржуазни концепцешта доаггІаш дола жоп лу оратора, идеологически къовсамерча художника моттигах, советски литературана хьалхашка латтача декхарех дувц. Царех керттердар вай ханарча нахаи тІехьенцен коммуниста турпала образ хьакхоллар. Из, коммунист ва из, паччахьа набахтенашка чуваьллар, Знамена штурм яьр, интервенташ юхатохилга вІаштІехьдаккхар, мохк юхаметтаоттабара нах оарцагІбаьхар. Цо халкъаца цхьана а халкъа керте латташ а хьалъяьй хьалхара советски заводаш - гиганташи хьалхара колхозаши, ший дегІаца дІакъийллай фашистски дотий амбразураш. Из ва из лаьттан гонахьарча орбита тІа вай спутникаш яьхар а эгара хьалха космосе урагІвахар а. Шийна теркам тІаозаш йола коммуниста, ший партеи халкъеи вІий образ хьакхолларал сийлахьа цхьаккха а декхар дац литература.

Лоацца перерыв яьчул тІехьагІа председателал деш ва нов. **П. Е. Шелест.** Цо дош лу КПСС Приморски крайкома хьалхарча секретара нов. **В. П. Ломакина.** Отчетни хана моттигерча партийни организацеи гІулакхашта беркате влияни яьй парте Центральни Комитета, аьлар цо. Нов. В. П. Ломакина предложени лу ЦК-аи цун Политбюрои политически никъи практически гІулакхаши къоабалде аьнна.

Приморски Краевой партийни организаце мугІараштa юкъе ва бІаь эзар совгІа коммунист. Съезда идейно а организационно а чІоагІъенна накъаенай из. Края къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашъяьй промышленни производства объема пхе шера план, планал совгІа бІаьш миллионаш сома маьха продукци яьккхай. ЛоархІаме событи хилар СССР Іилмай Академе Дальневосточни Іилма центр вІашагІъйолларах. Дика эргалонаш хиннай юрта боахаме а.

Краевой партийни организаце шийна хьалхашка увттадеча декхарех дувцача хана оратора белгалдаьккхар эггара лоархІамегІдар чурча резерваехи Іалама ресурсехи дикагІа пайда эцилга да аьнна. Цунга бода никъ—Іилма - технически прогресса темпаш цІенхаштта сихъяр, производства эффективность мамогга лакх а еш цун ларда тІа сихха къахьегама овсарле лакхъяр Іалашделга.

Приморье, аьлар ший къамаьл чакхдоаллаш нов. В. П. Ломакина, башха-дикача революционни тІемеи традицей края хьатІадоагІача шера интервентехи белогвардейцехи Дальни Восток мукъаяьккха 50 шу дизар дездергда. Приморцаша чІбаггІа сийлеш лора а ю дегІа а кхувл къаьнара сийлахь традицеш. Края къахьегамхоша чІоагІа доттагІал леладу низ болча Тихоокеански Флота морякашца, Эскара тІемахошца, пограничникашца, хІаьта царца цхьана фе лораду паччахьалкхен хьашташи вай дальневосточни доазонаши.

КПСС Центральни Комитета а вай ерригача парте а, аьлар юрта боахама министра нов. **В. В. Мацкевича,** юрта боахама даим йоакхо а яьй, хІанз а ю — Цун хьалах а из дегІабара темпаех а тийша да советски наьха вахара хьал. БархІагІча пятилетке хІара шера юкъера лаьрхІача 37 миллион тонн ялат тІадеттаденнад вайцига. Ялати лаьттанцара йоаккха ерригa продукци алсамъяха еза эгтара хьалхагІа лаьттах пайда эцилга тоа а деш. Кхом а беш дикагІча тайпара лаьттах мах — баь варгвоацача халкъа рузкъах пайда эцара тІахьийхар оратора.

Хьайбай боахаме производство дегІакхувларгья продуктивность дикка лакхъяра чотахи хьайбаш дебадара чотахи. Специализаци яра процесс шерра яржарах хьахиннай йоккхий фермаш - фабрикаш, комплексаш, цига промышленни ларда тІа вІаштІехьдаькхад юртбоахама продукци йоккхилга. Укх пятилетке цхьа эзари ах эзари гаргга хьалъергья уж. Цига увттаергья чоалхане механизмаш, автоматикеи электроникеи, юкъедоаладергда биохименеи микробиологенеи карагІдаьннараш. Уж предприятеш сиха хьалъяраи болх бе йолаялийтараи къаьстта чІоагІа теркам тІабахийта беза. Цхьабакъда къаьгга кхетаде деза алхха цу комплексаша мохк хьайбай а кхыча а продукцеца Іалашбара ерригa проблема къоастаерг ца хилар. Колхозашеи совхозашеи шоай доакъарца доаккхаргда дукхагІдола хьакхий бежани дулх, шура, юртбоахама кхыйола а продукци. КПСС Центральни Комитето колхозийи кхыча гражданийи шоай доалахьарча гІон болча боахама хьурмат де тІехьех вай. Юкъера паччахьалкхени товарний продукци йоаккхача хайра лоархІам болаш беце а хІаране ши-ший доалахьарча боахамо хІанз а доккха повкъостал ду баьцадаарашца. сомаца, хьайбай продукташца баха нах Іалашбар а.

Министра дийцар юрта боахам технически эргабаккхара дешаех. Ший къамаьл чакхдоаллаш цо аьлар, коммунизм хьалъяра сийлахь программа вахаре кхоачашъяра юрташкарча къахьегамхоша шоай низ кхобергбац, аьнна.

БАЛХАШ СИХДЕННАД

Урус-Мартана района «Красноармейский» совхоза кхашка тракторий тата латт. Шерра дІадоладаьд цига кхашкара балхаш. БІаьстан юхье юв культураш дІаювш, макхаш доахаш ба укх деношка совхоза механизатораш.

Къаьстта хьинаре къахьегкхаш леладераша парте XXIV-ча съездо болх беча деношка.

Керттерча даькъе дулха хьайбаш кхоабаш я совхоз. Цудухьа чІоагІа йоакхо ю механизатораша хьакхарчашта, кхыча хьайбашта доакъара культураш дІаера, уж хьувкъаяра. Къаьстта оарцагІбаьннаб цу гІулакха цхьоалагІча отделене болхлой.

Коммунистий йоккхача форума накъабоагІаш лакха толамаш даьхар отделене механизатораша. Съезд хьаеллача дийнахь 120 гектар горох, 130 гектар люцерна дІайийра цар. Иштта кхоачашдир кхыдола бІаьстан балхаш.

Хьалха юв культураш дІаювча лакха толамаш даьхар механизатора Бимурзаев Іаьлас, сеялщика Мовсарова Яхас, кхычар. ДТ-75 яхача тракторца норма 29 гектар йолча 45—50 гектара тІа культураш дІаюв цар. ХІанз берригa механизатораш сихбенна макха боаккхаш ба. ХІара дийнахь ший норма 150—160 процент кхоачашъю макха боаккхаш волча Кадыров Джабас. ХІанз гуш да бІаьстан балхашта укхаза хьалкхе а кийчо яь хилар. Ханал дукха хьалха йир тракторашта ремонт, тоайир тІехьтосса техника. ХІанз цІаккха гац укхаза еха латташ трактор, тІехь тосса инвентарь а.

Дукха ба отделене дика механизатораш. Царех ба хІаране 100 гектар хьажкІаш лелаергйолча звеношта керте латта Исраилов, Атиев, Асхабов, Цакаев, кхыбараш. ДІадахача шера Асхабов Шамсуддина звенос хІара гектара тІара 41 центнер фуал яьха хьажкІаш чуера. Укх шера цо дош деннад 100 гектарах хІаране тІара 45 центнер хьажкІаш яха. Из дош кхоачашдара гурахь аьхар цар кхай, моттигерча а минеральни а удобренешца тоадир. Лаьтта дІохьделча хьажкІаш дІае мара ца езаш кийча ба, уж хІанз.

Дика хьувкъае лаьрхІад укхаза керттера ялагий культура кІа. План 19 центнер йолча цар дош деннад хІара гектара тІара 22 центнерал кІезигагІа кІа чу ца да.

7200 хьакха, 700 гаргга къопа бежан да совхозе укх шера чу, а оттадаь дорстаде дезаш.

— Хьайбашта шоргта доакъар хилийта лаьрхІа ба къахьегамхой — йоах отделене управляюще Мунаева. Ханнахьа планагІа лаьрхІачул совгІи дІайийнай тайп-тайпара доакъара культураш. Укх шера 200000 сом пайда бала безаш я тха совхоз. Цунах доккха дакъа тха отделенега кхоач. Удобренеш яьхка, кхыдола гІулакх даь кийчдаьд оаха хьажкІаш дІаюргйола лаьтташ а. ХІанз парте XXIV-ча съездо болх беча деношка къахьегама вахте а этта хьинаре къахьегаш ба тха болхлой.

Къахьегамхошта юкъе кхетама болх боаржабаьб совхоза парткомо, профсоюзнии комсомольскии организацеша. Политинформатораши агитаторашеи беседаш ю съезда материалах лаьца. Уж материалаш Іоамаеш совхоза къахьегамхоша лакхара декхараш увттаду шоашта хьалхашка.

Х. ОРСТХОЕВ.

Декхараш — ханал хьалха

Тха совхоза болхлоша лакха, къахьегама толамаш даьхар бархІагІча пятилетке а, къаьстта тІеххьарча юбилейни шера а. Ерригa юртбоахама продукци яккхареи из паччахьалкхенга йохкареи планаш тІеххкоачашйир. 115,6 процент кхоачашйир боахама кхаш леладераша дІадахача шерра ялат кхедара план. Комсий бешамашкара план 7500 йолча 7720 центнер маьлха комараш чуера.

Лакха да боахама хьайбаш лелaдерий хьокхамаш а. Планал совгІа довкъар Іалаш а даь, тІеххкоачашдир цар хьайбай продукци яккхареи из паччахьалкхенга йохкареи юбилейни шера социалистически декхараш. План 4794 центнер йолча 5124 центнер шура яьккхар. ХІаьта хьайбашта дулх тІакхетийтара план 131 процент кхоачаш а яь социалистически декхарел совгІа 523 центнер дулх дехкар паччахьалкхейна.

Цу гІулакхаша торо хилийтар боахама экономика дикка лакхъе. Планах лаьрхІачул лохагІа хилар ялата, комсий, шурий, дулха, центнерга дІалахар. Совхоза рентабельность дикка лакхйир цу гІулакхаша.

Уж къахьегама толамаш доахаш кІезига низ тІабахийтанзар механизатораша А. Битиева, А. Согаипова, А. Тазиева, Х. Завраева, А. Солтаева. Лакха къахьегама хьокхамаш гойтар доярркаша А. Абдуевас, Л. Амаровас, комсаш лелаераша П. Маскаевас, М. Сайдулаевас, Б. Тазиевас, кхычар. Совхозе йоаккха продукци лакхъяра, цунга дІадодар лохдара, тІаийца социалистически декхараш толамца кхоачашдара низ кхо ца беш цар баьча балхо торо хилийтар юртбоахама культураш кхеерга дІадодар 170 эзар соми хьайбай продукци яккхарга дІадодар 3,9 эзар соми лохде.

Цудухьа лакха мах бир паччахьалкхено совхоза къахьегамхоша баьча балха. Иштта, «Росглаввино» предприятештеи совхозаштеи юкъе юбилейни шера яьржача социалистически яхье дика толамаш дахарах кхоалагІа моттиги, ахчан премии хьожайир тха совхоза. Цул совгІа совхоза дуккхача болхлошта ВДНХ-а дошои дотои медалаш елар.

Лакха къахьегама толамаш доахаш дІадоладир совхоза къахьегамхоша ийслагІча пятилетка хьалхара шу а. Лакха дар КПСС XXIV-ча съезда сийна тІаийца социалистически декхараш. Иштта, планал совгІа паччахьалкхенга хьалхарча квартале 4 тонн дулх, 12 тонн шура йохка, иштта пятилетка хьалхарча бІаьсти кхашка деча балхашта ерригa юртбоахама техника 15-ча марте тоаяь дІоттае, комсаш хьалъеххкара 37,5 гектара тІа шпалераш оттае лаьрхІадар совхоза къахьегамхоша. Уж декхараш кховчашдара хьинар кходаьдац тха къахьегамхоша. 30 март тІакхоачаш планал совгІа 2 тонн дулх, 30 тонн шура ехкай паччахьалкхенга. Дояркашта юкъе къаьстта дика къахьег Ахмарова Яхийтас, Секиева Кхокхас, Абдуева ІайнаІас. Шоай доахангара дийнахь шура яккхара план юкъера лаьрхІача 180—200 процент кхоачашъю цар. Планал дуккха лохагІа да цар цхьа центнер шура яккхарга дІадохийтар а.

ХІара гектара тІа цхьацца центнер аммиачни селитра а кхоачийташ подкормка яьй гурахь дІайийнача культурашта. ХІанз суперфосфатаца шоллагІа подкормка е кийчлуш ба кхаш леладераш. ХІаьта юртбоахама техника ерригa а ханал хьалха цхьоалагІча марте тоаяь яьккхар тха механизатораша.

Гектара тІа — 10—12 тонн органически удобренеш а тесса, хІанз культиваци еш я хьажкІаш дІаера дІакъоастадаьча лаьттанна а. ХІаьта дІабе беза кен, мукх хІанзлехьа дІабийна баьннаб тха кхаш леладераш. ХІанз эттача хозача ханах бизза пайда а эцаш къахьегаш ба комсаш лелаераш а. Шпалерех хьалъеххкаш, комсаш йоІаш ба уж укх деношка. ХІаьта социалистически декхарех 37,5 гектара тІа йогІа езача хІанзлехьа 62 гектара тІа шпалераш егІай цар. Комсий плантацешка де деза балхаш сихха чакхдахара доккха повкъостал ду лаьттана кІалара комсаш феца хьалйоахаш йолча кердача установкаша. Юкъера лаьрхІача пхийтта сага бе беза болх бу царех хІара установка.

Шоаш КПСС XXIV съезда сийна къахьегама вахте лерхІаш ба тха совхоза болхлой.

В. АСЛАХАНОВ,
Надтеречни района «Надтеречний» совхоза директор.

СЪЕЗДА ДНЕВНИК

Боккхача бехктокхама, кІоарга, массе оагІорахьара уйла йолаш дийцар парте XXIV съезда делегаташа ЦК Генеральни секретара яь КПСС Центральни Комитета Отчетни доклад, КПСС Центральни ревизионни комиссе Отчетни доклад. Съезда юкъе дакъа лоацаш хиннараша чІоагІа анализ йир дІадахача шерарча партеи мехкеи вахара, белгалдаьккхар оттаеш йола планаш Іалаьмате йоккхий хилар.

Мехка а доазол дехьа а боккха теркам тІабахийтар КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева дош хаддащ даьча къамаьла.

КПСС Центральни Комитета политически линии практически болхи, КПСС ЦК Отчетни доклада тІара предложенеши выводаши съездо цхьа барт а болаш могаргe кердача низаца дІахьекхар партийни мугІарий йохаргйоаца цхьоагІо. КПСС ЦК Отчетни докладах съездо баьча соцамо хьахьокх ерригача парте, дерригача советски халкъо ЦК-аи цун Политбюроси ленински курс чІоаггІа хьаллоацаш хилар.

Дунен общественность теркам тІабахийта хьож съезда балхага. Доазол дехьара хьакхоачача дуккхача откликашка белгалдоаккх цун Іалаьмате боккха дунен халкъашта юкъера лоархІам хилар.

6-ча апреле Іуйрийна 10 сахьат яьлча **Д. А. Кунаева** председателал а деш хьайийллар аргІанара заседани.

Съезд кхоалагІча дешага хьажа болабелар делегаташ.

1971 — 1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабарах йолча пхе шера плана хьакъехьарча КПСС XXIV съезда Директиваш юваш доклад йир СССР Министрий Совета Председатела **А. Н. Косыгина,** съезда делегаташеи хьашашеи чІоаггІа тІа а эцаш.

Нов. А. Н. Косыгина докладага чІоаггІа ла а дийгІар, тІоараш деттарца дуккхаза юкъагІа а яьхар.

* * *

Сайрийнарча заседане доклад— 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабарах йолча пхе шера плана хьакъехьар КПСС XXIV съезда Директиваш — юваш йолаелар. Председателал деш волча нов. **Д. А. Кунаева** къамаьл де дош делар Украински ССР Министрий Совета председатела нов. **В. В. Щербицкена.** Цо аьлар, вай парта кхы а кхотаеннагІа, чІоагІъеннагІа, коммунизм хьалъяра опытаца йІаьхегІа дІаэттай. Ший дерригача гІулакхаща цо дІахьекхад парти ший халкъа, марксизма - ленинизмаи пролетарски интернационализмаи сийлахь - йоккхача идеалашта доазув доацаш ше тешаме хилар.

Парте Центральни Комитето мехка экономика дІахо а дегІайоалаяраи халкъа вахара хьал дикка лакхдараи Іилма ларда тІа оттаяь программа йизза мога а йир, чІоаггІа хьал а даьцар халкъо. Из программа латт мехка Іалаьмате йоккхача потенциала тІа, хьалда йолча расчеташ тІа оттаяь я из, цу тІа ду халкъа керттера хьашташ, цунах латт из ниса а вахаре эшаш а хилар.

Пятилетка хьалхарча шера пхе шера план кхоачашъяра хиланза яргйоаца предпосылкаш хьаяр духьа республике кийчдеш да хьаьда дола гІулакхаш.

Украина Коммунистически парте делегатий цІерагІа нов. В. В. Щербицке юкъейоалайир мехка халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера плана хьакъехьара КПСС XXIV-ча съезда Директивай проект чІоагІъе аьнна йола предложени.

Къамаьл ду Ленинградски кировски завода шлифовщика нов. **Е. И. Лебедева.** Цо дика доашхаш дийцар дІаяхача пятилетка шерашка кировски предприяти овлангара хувцаяларах. Дукха хІама деннад юкъарча технически прогресса, экономически хьокхамаш лакхдара, коллектива социально - культурни хьалаш тоадара, нах чубаха цІенош хьалдара, экономически реформас.

Делегато дика доашхаш дийцар болхлой смена кийчъяра дош. Ленинграде, аьлар цо, шерра яьржай къоначар наставникаш, шефаш оалаш болча болхлой опыт. Нов Е. И. Лебедева дукхагІа теркам тІабохийт болхлошта моральни поощрени яра. Цо хоам бир дІадахача шера йиълагІча квартале хийцачул укх шера хьалхарча квартале съезда сийна Кировски заводе бІаьш йола тракторaш арахийца хилярах. Ленинградски болхлой кийча ба керда доккхий гІулакхаш дара.

Парте Саратовски обкома хьалхарча секретара нов. **А. И. Шибаева** аьлар областа берригача коммунистийи къахьегамхойи цІерагІа Саратовски делегаце йизза могаю кердача пятилетка съездо оттаяь Директивай проект. Директиваш увттаду кхы а чоалхане дола декхараш, Іилма технически прогресс сихъяра, общественни производства эффективность лакхъяра тІехьа лоаттабеча къовсаме дикагІйола керда этап хьаелл, халкъа вахара материальни культурни боарам лакхбара партеи правительстваи халдаиза еш йола йоакхо хьахьокх. Областа халкъа боахам дегІабоалабеча вІахьалхашка боаккха боккха гІа хургба кердача пятилеткаx. Духхьал тІакхеташ йола промышленни продукци 1960 шера арахийца ерригa продукци миссел хургъя.

Оратора боккха теркам тІабахийтар продукци дикагІа хьаяра дешашта.

Съезд даькъал йийцар делегаташеи хьашашеи безаме тІаийцача Германски Компарте председатела нов. **К. Бахмана,** Перуански Компарте ЦК Генеральни секретара нов. **Х. Дель Прадос,** Испане Компарте председатела нов. **Д. Ибарруре,** Дане Компарте председатела нов. **К. Есперсена,** Сире Іарбий социалистически возрождене Парте кулгаллара члена нов. **М. Д. Баджбуджа,** Гвинея Демократически парте Политбюро члена нов. **Л. Дианс.**

7 апреле съездо дІахо бергба ший болх.

(ТАСС).

МОСКВА. КПСС XXIV съезд. СУРТА ТІА: зал заседани йолча хана.
В. ЕГОРОВЕИ, В. СОБОЛЕВЕИ, В. МУСАЭЛЬЯНЕИ сурт. ТАСС фотохроника.

СЪЕЗДО БЕЛГАЛБАЬЧА НОВКЪА

Вай мехкарча берригача наьха хьинар айденнача хьалашка дІаболабир ший болх Коммунистически парте XXIV съездо. Дерригача советски халкъо а санна, йоккха дегагІоз хулаш тІаийцар из событи вай республика юкъерча школай эзараш болча хьехархоша. Тхона хІарана кІоаргга дегчу йижай съездe Л. И Брежнева яь доклад. Цо тхо тІахьех, декхарийла ду советски юкъарча образоване школана хьалхашка латтача доккхийча декхарий кІоаргагІа уйла е, уж кхоачашдара наькъаш лаха.

Коммунизм хьалъе йиш яц нах лакха культура, образовани, общественни кхетам, сакхетам болаш ца хуле, йоах Л. И. Брежнева ший доклада тІа. Цу дешай чулоацам ба вай ханарча общеобразовательни школа хьехархошта хьалхашка латтача декхарий ларде лархІа безар.

Коммунистически партена цун Центральни Комитета гонахьа кхотабеннача миллионаш болча коммунизм хьалъеш боахкача къахьегамхоша луш санна, Нохч-ГІалгІай общеобразовательни школа хьехархоша а дош лу парте белгалдаь Іалаьмате доккхий гІулакхаш кхоачашдара шоай низ, хьинар, знанеш, опыт кхо ца е.

М. АЛМАЗОВА,
Нохч - ГІалгІай АССР просвещене министра заместитель.

ДИКАГІА БОЛХ БЕ ДОГ ДОАГІА

1971 шера ткъаь итталагІча марта йолаеннача КПСС XXIV съезде ше яьча доклада тІа Л. И. Брежнева дерригача дунен тІарча халкъашта гойт советски халкъо укх тІеххьарча пятилеткаx даьха толамаш. Цу доклада тІа белгалдаьхад социалистически мехкашта юкъера доттагІал чІоагІдара, империализмана духьал, машар чІоагІбара лоаттабеча къовсаме Советски Союза коммунистически партена, дерригача советски халкъа карагІдийна толамаш. Иштта хьахьекхад цу тІа советски союза промышленность, юрта боахам дегІабоалабеча карагІдийнна доккхий толамаш. Кхы тІа а советски халкъа барт чІоагІбалар, советски паччахьалкхе чІоагІъялар.

Къаьстта белгалдаьд Советски Союза Коммунистически парти дегІаяр, цун авторитет лакхъялар. Л. И. Брежнева ший доклада тІа йоах коммунизмага кхачара экономика дегІаярал совгІ, ерригача общества культура дегІаяр а эш.

Общественни Іилма дегІадара тІабохийташ бола низ а кхобац Коммунистически парте. ТІеххьарча пхе шера Іилма тохкама болхлой 1,4 дукхагІа хиннаб. ХІанз уж 930 эзар саг ва.

Цу юкъе боагІаш ба тха Нохч-ГІалгІай историе, метта, литература Іилма тохкам институте болхлой. Пхи шу хьалха учени степень йолаш пхи саг мара ца хиннача тха институте хІанз цхьайтта саг ва, иштта тІакхийттаб пединституте а учени степень йола нах.

ТІеххьарча пхе шера институто арахийцад Нохч - ГІалгІай историех, меттах, литературах лаьца дуккха балхаш. Цул совгІа арахеца кийчдаьд Нохч - ГІалгІай историен очеркай шоллагІа том, эрсий-нахчийн эрсий-гІалгІайн ши словарь, хІаране 90 печатни лист а йолаш, Къилбаседа Кавказа къаьнарча историех лаьца йола монографи, иштта кхы дукха балхаш а.

Тхо — институтa болхлой — кердача пхе шера тхой низ ца кхобеш парте тхоашта тІадилла декхар кхоачашде кийча да.

И. ОЗДОЕВ,
Нохч-ГІалгІай историе, метта, литература Іилма-тохкама институтa метта сектора заведующи.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ ДЕЧА ХОРЖАМАШТА ЙОЛА ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕШ ЧІОАГІЪЯРАХ

«РСФСР Лакхехьарча Совете деча хоржамий хьакъехьарча Положене» 39-ча, 40-ча, 41-ча статьяшка хьежжа чІоагІйойла РСФСР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йола окружной хоржамий комиссеш общественни организацей, къахьегамхой обществайн коллективайн ер викалаш юкъе а болаш:

ЛЕНИНСКИ ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 876

Окружной хоржамий комиссе председатель **Махаев Жунид** — «Красный молот» завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара.

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Мухортова** Анастасия Никифоровна — Старопромысловски районни коммунистически организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Петренко** Антонина Михайловна — культура болхлой профессиональни союза Нохч-ГІалгІай областной комитетагара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Багаев Салман — «Старогрознефть» мехкдаьттей гази доахача управлене № 3 йолча районни инженерно - диспетчерски служба болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Баматханов Виктор Сандович — Нохч - ГІалгІай гІишлошъяра управелне № 1 йолча гІишлой-монтажни управлене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Борзиева Светлана Борисовна — Грозненски швейни производствай объединене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Бурлак Семен Прокофьевич — «Автоспецоборудование» яхача Грозненски опытно - экспериментальни завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара»;

Климова Евдокия Николаевна — «Старогрознефть» мехкдаьттеи гази доахача управлене Іанарахин Іалашоя предприяте болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Краснянская Надежда Николаевна — «Электроприбор» завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Прозорова Галина Николаевна — Къахьегама ЦІеча Байракха орден лелаеча Грозненски мехкдаьтта института студенташкара, профессорашкара, преподавателашкара, болхлошкара, гІулакхерча нахагара;

Таштамиров Руслан Мюстаевич — Ерригсоюзни Ленински Коммунистически кагирхой Союза Ленински районни организацегара.

ЗАВОДСКОЙ ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 877

Окружной хоржамий комиссе председатель **Гилунова** Зоя Павловна — А. Шерипова цІерагІча Грозненски нефтемаслозавода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Дьяченко** Михаил Федорович — Къилбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене машиннаькъа транспорта болхлой профессиональни союза районни организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Батаев** СаІида СаІид — Заводской районни коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Абдуллаева Якъуба Малика — «Октябрьнефть» мехкдаьттеи гази доахача управлене гІишлой - монтажни управлене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Астафьев Борис Максимович — Грозненски электромеханически завода болхлошкара, инженерно-технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Галкина Нина Васильевна — «Грозгипросельхозстрой» яхача Грозненски зональни института болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Какунина Римма Петровна — «Кавэлектромонтаж» треста Грозненски монтажни управлене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Лопин Иван Георгиевич — Къилбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене Грозненски локомотивни депо болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Мусаев Абу — Къилбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене наькъа дистанце болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Турищева Светлана Ивановна — Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза **Заводской** организацегара;

Чапиев Лорса Азамат - Гирей — В. И. Ленина цІерагІча Къахьегама ЦІеча Байракха орден лелаеча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара.

ГУДЕРМЕССКИ ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 878

Окружной хоржамий комиссе председатель **Мацупин** Алексей Захарович — Къилбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене Гудермесски локомотивни депо болхлошкара, инженерно-технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара.

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Мизаев** Бунахой Садудин — юрта боахамеи заготовкайн болхлойн гІулакхерча наьхеи профессиональни союза Грозненски районни организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Кравченко** Лидия Петровна — Гудермесски городской коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Бледнова Лидия Александровна — Грозненски шурий совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Вакуев Лаьча — Гудермесски района «Кавказ» колхоза колхозхошкара;

Манаева Іаьлий Зулай — Ермоловски коа тІарча оалхазарий совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Маркина Нина Михайловна — 1 Мая цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Муслуев Жабраьил — «Гудермесский» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Салиева Ровзан Топановна — Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза Гудермесски городской организацегара;

Цыганков Виктор Федорович — Гудермесски медицински инструментий завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Шишук Степан Федорович — Ермоловски хьу чакхйоахача комбината болхлошкара, инженерно-технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара.

НАЬСАРЕН ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 879

Окружной хоржамий комиссе председатель **Дахкильгов** ТІосе Борис — Г. Ахриева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Кускова** Антонина Ивановна — просвещене, лакхерча школа, Іилман учреждений болхлой профессиональни союза МалгІабика городской организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Гандалоев** Илеза Баматгири — Наьсарен районни коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Атарщиков Иван Алексеевич — «Грознефть» объединене МалгІабика бурув тохара балхий управлене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Гелисханов Товмарзий Махьмад — «Октябра 40 шу» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Дударов Дамад — «Верхне-Наурский» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Картоева Хасолта Дебахан — «Ингушский» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Костоев Хьасана Якъуб — «Экажевский» совхоза болхлошкара, юрта боахаме специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Котельникова Маина Андреевна — «Гвардейский» откормочни совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Мерешкова Мухтара Марем Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза Наьсарен районни организацегара;

Султыгова Іалихана Насапхан — Г. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара.

НАУРСКИ ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 880

Окружной хоржамий комиссе председатель **Косенко** Варвара Филипповна — «Наурский» комсаш лелаеча совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара.

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Завражный** Леонид Константинович — культура болхлой профессиональни союза Сунженски районни организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Керимов** Мовлий Муса — Наурски районни коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Бахаева Секинат — Сунженски района Ленина цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Калмыкова Валентина Александровна — Менжинске цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Лукманова Раиса Федоровна — Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза Наурски районни организацегара;

Магомадов Халид — «Советская Россия» яхача комсаш лелаеча совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Новоселов Анатолий Сергеевич — «Россия» колхоза колхозхошкара;

Попов Василий Григорьевич — «Чечингколхозстрой» объединене колхозий юкъарча гІишлошъеча Шелковской управлене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Тибаева Юназа Аьсет — ЦІеча Эскара цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Яхотов Ахьмад — «Коминтерн» колхоза колхозхошкара.

УРУС-МАРТАНА ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 881

Окружной хоржамий комиссе председатель **Забураев** Хьасана Шахьид — Мичурина цІерагІча совхоза болхлошкара юрта боахама нахагара.

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Безрученко** Таисия Ивановна — № 2 йолча Ачхой - Мартановски бархІ шера школа болхлой коллективагара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Бийболатов** Керамий Зоврбик — Урус - Мартана районни коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Гадаев Жалалдина Хасмохьмад — Ведана района Ленина цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Магомаев Дудара Ювсап — «Гехинский» совхоза болхлошкара; юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Мадаева Ювназа Саламат — Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза Урус-Мартана районни организацегара;

Мамакаева СаІид - Іаьлий Мака «Новосельский» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Матаев Берса — «Лермонтовский» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Сологуб Александр Григорьевич — юрта боахамеи заготовкайн болхлойн гІулакхерча наьхеи профессиональни союза Урус - Мартана районни организацегара;

Тимаров Цицулай Увайс — «Горец» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара;

Тураев БоргІа Султан — юрта боахамеи заготовкайн болхлойн гІулакхерча наьхеи профессиональни союза Ведана районни организацегара.

ШАЬЛА ХОРЖАМИИ ОКРУГ № 882

Окружной хоржамий комиссе председатель **Магомадов** Дудий Ваха — Шаьла района «Джалка» совхоза болхлошкара, юрта боахама специалисташкара, гІулакхерча нахагара.

Окружной хоржамий комиссе председатела заместитель **Аслаханова** Іаьлий Тамара — медицински болхлой профессиональни союза Ножай - Юрта районни организацегара.

Окружной хоржамий комиссе секретарь **Абаев** Дауда Бака — Шаьла районни коммунистически организацегара.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Абдулазимов Іадзе Салман — «Сельхозтехника» Советски районни объединене болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Бабченко Василий Иванович — «Чечингушводстрой» гІишлошъяра управлене № 5 йолча дІа-юха ухача механизированни колонна болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Байракова Эхират — Ножай-Юрта района XXIII-ча съезда цІерагІча колхоза колхозхошкара;

Висалиев Хамсолта — Аргунски кхачан машиностроене завода болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Крымова Любовь Петровна — Еррнгсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союза Шаьла районни организацегара;

Солтаева Кемиса — Ножай-Юрта районни коммунистически организацегара;

Хатуева Жамалайла Жимниг — «Шалинский» откормочни совхоза болхлошкара, инженерно - технически балхаш дерашкара, гІулакхерча нахагара;

Эльмурзаев Хаси — Советски района Ленина цІерагІча колхоза колхозхошкара.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель К. ОЗДОЕВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гов. Грозный.
1971 шера 2 апрель.

ХІара денна дукккхача мехкий кемаш юхасец болгарски Іаьржача форда йисте уллача Варна порте. Каст-каста хьоашалгІа дахе хул цига предприятештен гІишлоштен массехк тайпа машинаш, оборудовани, товараш дахьаш даьхка советски транспортни кемаш.

Сурта тІа: Варне «Донецкий металлург» яхача кема тІара Іойоассаеш латт советски оборудовани.

БТА—ТАСС сурт.

ТРАКТОРАШ КХАШКА АРАЯЬННАЙ

Укх бІаьстан деной хІара сахьатах пайда а эцаш къахьегаш ба Наьсарен района «Октябра 40 шу» яхача совхоза болхлой. Дукха ха йоашаш лейво кІайдаь ихка кхаш тІадаьннача ялаташа баьццара кІувс санна хетийт хІанз. Шин-кхаь дийнахь дІаде доладергда укхаза ялаташ. Цу гІулакха дика кийчбеннаб совхоза кхаш леладераш. ХІара дийнахь кхашка хул агрономаш. Цар бе йоахк лаьттан температура юста термометраш. Ялаташ дІадера эшача боарамга кхаьчаяц лаьтта йІовхал. Бакъда, де хІама доацаш бац совхоза механизатораш. Гурахь аханза диса кхаш оахаш, макха боакхаш ба уж. Совхоза деррига оаха лаьтта 9160 гектар да. Цунах 2930 гектар тІа гурахь ялаташ дийнад, диса чутІа бІаьстий юв культураш юврГъя. КІезига болх бац механизаторий бе безар.

Еррига а 82 трактор я совхоза, царех ткъо керда а. Тоае еза трактораш ханал дукха а хьалха тоаяь яьхар механизатораша. Укх сахьате цхьакха а нух, макха, комбайн, сеялка, кхыйола юртбоахама механизм яц кулг тоха дезаш. Боахаме 9 хьажкІаш лелаерийн, 10 гидуаргаш кхедерийн звенош я. Царна керте латт лакха опыт йола кхаш леладераш. ХІара звенона дІаденнад [illegible] 200—220 гектар лаьтта. 1000 гектара тІа дІаюргйолаш я хьажкІаш. ХІара гектара тІара 22 центнер фуал яьха хьажкІаш чуя лерхІ планах, хІаьта тІаийца декхар — 30 центнер я.

Доккхий балхаш даьд совхоза станашка къахьегамхой хьашташ кхоачашдара. Механизатораштa мукъача хана салаІа а, бІайха кхача кийчбе а моттигаш я станашка. ЦІе утолокаш хоза кийчъяьй гойтара агитацеца. ХІара стана юхе хьалтехад хьокхамий доскаш. ЧІоагІа раьза ба кхаш леладераш а отделеней управляющеш а станаш дика кийчъяьча совхоза гІишлошъерашта. Дика къахьийгар цу балха тІа гІишлошъераша Евлоев Мухарбика, Олигов Белана, столяр а плотник а волча Манкиев Османа, кхычар.

Совхозе вІашагІъехкача бкъ бетта дешача механизаторий курсашка дийша ваьннав 25 кхоий механизатор. Цар юртбоахама техника Іомаяьй, царна хьийхад агротехника кердадараш а.

ХІанз шин болх дІахьоча парте XXIV-ча съездо дегаш гІоздаьха бола совхоза къахьегамхой бІаьстан балхаш лоацца хана чакхдахара шоай низ ца кхобеш къахьегаш ба.

Х. ГАЛАЕВ.

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара гІаьххьача боараме, цкъаза чІоагГІа мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гІолла 17—22, Грозне 19—21 градус йІовхал йолаш хила а тарлу.

ДІахорча шин дени шин буси кІезиг-дукха, цкъаза нонагІо морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, малхбоалехьара гІийло мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсашка 3 градус йІовхалгара 2 градус шелалга кхоачашн деношка 7—12 градус йІовхал йолашн хила а тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ТОЛАМАШ

Парте XXIV — съезд хьаеллача денна дикача толамашца накъабаьхкар вай республика хьайбеш леладераш. Ханал хьалха, 25 марта кхоачашдир еррнгача республика паччахьалкхенга дулх, шура, фуаш дохкара план а тІаийца декхараш а. КПСС XXIV-ча съездо шин болх беча укх деношка итогаш яьй фермаша хьалхарча квартале баьча балха. Дог гІоздоахаш да толамаш.

1971 шера хьалхарча квартале соахк цу ханаца нийслича 21 процент дукхагІа декхад паччахьалкхенга дулх, шура 21 процент, фуаш — 11 процент.

Къаьстта дика да хьокхамаш Грозненски, Надтеречни, Наурски, Урус-Мартана, Шелковской районий. ИйслагІча пятилетка хьалхара шу дика дІадоладаьд Грозненски, МалгІабика, Наьсарен районаша. ДІадахача шера нийсденна кхоачамбоацараш дІа а даьха шоай декхараш дизза кхоачашду цар хІанз.

Укх деношка фермай болхлой КПСС ЦК XXIV-ча съезда отчетни доклад Іомаеш ба. Цунца цхьана балха юкъера кхоачамбоацараш дІадахара а, йолаш йола таронаш гуча яхара а оарцагІа баьнаб уж. ХІаьта хІара ферме уж таронаш йолаш а я. Дукхача фермашка хІанз а боагГІаш бола теркам тІабахийтабац доахан дебадара деша. Белгалдакхa доагІа хІара бІаь Іатта тІехьа 80 Іасилг мара ца кхедеш, цхьан Іаттагара 1700—1800 килограмм мара шура ца йоаккхаш боахамаш хилар а.

Доккхий декхараш уттаду шоашта хьалхашка Нохч-ГІалгІайчен хьайбаш леладераша. ХІанз хьайбаш баьца тІа доала ха тІакхоачаш латт. ЛоархІаме да хІанз продуктивность лох ца ялийтар.

Дукха таронаш я хІара ферме шурий хьоанал лакхъяра, хьайбаш дикагІа дорстадара. Царех пайда эцарга хьежжа мара кхоачашдулургдац кердача пятилетка хьалхарча шера тІаийца декхараш.

1971-ча шера 1 апрель тІакхоачаш паччахьалкхенга хьайбаш продукташ йохкарах йола

СВОДКА
(1 квартала планах проценташка)

	дулх	шура	фуаш
Ачхой-Мартана	109	103	131
Ведана	173	—	113
Грозненски	128	128	120
Гудермесски	83	106	210
МалгІабика	113	105	179
Надтеречни	109	135	141
Наьсарен	122	102	101
Наурски	111	130	131
Ножай-Юрта	130	—	102
Советски	115	—	130
Сунженски	102	102	115
Урус-Мартана	120	122	126
Шаьла	109	111	111
Шелковской	155	116	172
г. Грозный	—	100	—
Деррига	114	115	122

Шаьла района «Южный» совхоза механизатораш чуийнне кхашка, сомий бешамашка балхаш деш ба. Механизатораштa доккха новкъостал ду электросварщика Амирханов СаІид-Мохьмада. Цо тоаяь механизмаш ца йохаш дукха болх бу, цудухьа чІоагІа раьза ба уж шоай гІонча. Дукха дика дар ала йиш я цох. Коммунист Амирханов СаІид-Мохьмад райсовета депутат ва. Дика кхоачашду цо из декхар а.

СУРТА ТІА: электросварщик С. Амирханов Эскиева Ахьмада кулгалдеча бригаде кхьчав.

АГИТАТОРАШ—ХАРЖАРХОЙ БОЛЧА

Денна шерагІа баржаш латт г. Грознерча Заводской районе РСФСР-еи Нохч - ГІалгІай АССР-еи Лакхехьарча Советашка деча хоржамашта кийчо яра беш бола болх. Болх бе йолаеннай Черноречье посёлкера № 14 йолча хоржама участка агитпункт. Цу агитпункта заведующи ва СМУ-6 болхло, коммунист Манцаев Наурды Хоржамий участка агитаторий совещани кинначул тІехьагІа хІара денна шоай кварталашкарча харжархоша КПСС XXIV съездеи харжархой бокъонехи йола материалаш дІайовзийт цар. Ший денхар хьинаре кхоачашду агитатораша СМУ-6 болхлочо КПСС членалла кандидат Акинина Любови комсомолка Ивашута Раисаи.

Сарахь агитпункте нах тІайибеш а цар деча хаттараштa жоп телаш а хул дежурни агитатораш.

В. АЛАЕВ.

ЯХЬ ШЕРАГІА ЯРЖАШ ЛАТТ

1975 шера мехкдаьтта 25 миллион тоннагеи газ 8 миллиард кубически метргеи дІакхоачаяра шерра яхь йоаржаяь къахьегаш ба Грозненски УБР мехкдаьттахой. Дика накъа а баьхкар къахьегамхой КПСС XXIV-ча съезда. Бурув тохара квартала план ханал хьалха 30 марте кхоачашйир цар.

ТІаийца социалистически декхараш тІехкхоачашдеш, даим графикал хьалха бувдаш къахьег укх шера Іаьлий-юрта — Алхазово — Эльдаровский № 1 йолча РИДС-а мастер А. Г. Маун керте латтача № 138 — йолча бригада. Бурув тохара хьалхарча квартала план 28 марте 403 процент кхоачашйир цар. Турбаш, бурош, цемент, химреагенташ, кхыйола материалаш кхомбеш дІаахийтар бахьан далаш паччахьалкхенна 161 эзар сом кходе йиш хилар.

Иштта, йиллача ханал 4 ди хьалха, кхоачашйир квартала план цу РИДС-а №№ 1, 73, 80 йолча бригадаша. Аргуна А. М. Шапиов керте латтача 27-ча бригада, кхычар. Материалаш кхомбеш дІаахийтаро торо хилийтар Шапиова бригадага 124,7 эзар сом ахча кходе.

Соахка, духхьал цхьан юбилейни шера, 20 миллион тоннал совгІа мехкдаьтта даькха вай республика мехкдаьттахой КПСС XXIV-ча съезда Директиваш йийша а йийша керда рубежаш яха кийчлуш ба. Бурув тохара технико-экономически хьокхам айбе, бурув тохара хІара метрга дІабода мах лохбе, хьалхара технологи балха юкъе кхухьалга сихда лерхІ цар кердача пятилетке. Цун тешал да лакхе вай белгалъяьхача бурув деттача бригадаша тахан доаха доккхий толамаш.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски УБР НОТ лабораторе начальник.

Хьажа, ладувгІа

8 апрель
ТЕЛЕВИДЕНИ:

10.00 — КПСС XXIV-ча съезде. 18.00 — КПСС XXIV-ча съезда дневник. 18.15 — Телевизионни кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 18.30 — Юртабоахама знаней школа. Наряд йоаца звенош. 18.45 — Дунен халкъашта юкъера обзорена. 19.00 — Концерт. Съезде Кремлевски дворецера трансляци. 20.15 — КПСС XXIV-гІча сезде. «Ха» информационни программа. 20.45 — Концерт дІахо дода. 22.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Тбилиси) — «Торпедо» (Москва). Тбилисера передача.

РАДИО:

6.30 — Концерт (гІалгІай меттала). 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненски рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.25 — Передачай программа. 8.32 — Ашараш (гІалгІай меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Къона тІехье (нохчий меттала). 16.15 — «Депутат халкъо хержар ва» яха очерк (гІалгІай меттала). 16.30 — «Партийни съезда деношка» яха радиогазета (гІалгІай меттала). 17.00 — Москва. КПСС XXIV-ча съезде. Керда хоамаш. 17.05 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.20 — «Парте планаш халкъа планаш я» яха корреспонденци (эрсий меттала). 17.35 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.50 — Ашараш. 17.55 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.10 — Юртара вахар (нохчий меттала). 18.40 — Москва.

9 апрель:
ТЕЛЕВИДЕНИ:

10.00 — КПСС XXIV-гІча съезде. 10.30 — Бераштa. Музыкальни альбом. 10.55 — «Тха корашкара сердало» яха художественни фильм. 12.15 — Симфонически ашарий концерт. 13.00 — КПСС XXIV-гІча съезде. 17.55 — Передачай программа. 18.00 — КПСС XXIV-гІча съезде. 19.00 — Телевизионни кердадараш (гІалгІай, эрсий меттала). 19.25 — Хоамаш, реклама. 19.30 — Киножурнал. 19.40 — КПСС XXIV-ча съезда соцамаш кхоачашде. Хьайбай продукци йоаккхилга дегІадоаладе. 19.55 — Шоана бераш. 20.25 — Передачай программа. 20.30—КПСС XXIV-гІча съезде. «Ха» информационни программа. 21.15 — Карусель. Телевизионни обозрени. Передачана юкъе лакъа лоец Татарски АССР халкъа ансамбла, Ровно яхача города льнокомбината халкарий ансамбла, Новгородерча Гуслярий ансамбла, МЭИ «Искатель» яхача вокальни ансамбла. 22.05 — Спортивни программа.

РАДИО:

6.30 — «БІаьстан Іуйре» яхача иллей концерт (нохчий меттала». 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан никъ» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.25 — Передачай программа. 8.32 — Ашараш. 8.45 — Депутати йоаккхонаш (нохчий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — «Къонал» (гІалгІай меттала). 17.30 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (эрсий меттала). 17.00—Москва. КПСС XXIV-гІча съезде. Керда хоамаш. 17.05 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.20 — Вай индустриальни мохк (нохчий меттала). 17.35 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.50 — Ашараш. 17.55 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.10 — Юрта Іуйре (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен, культурен, промышленностен отделий — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — 2-60-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры и промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства—3-42-28; отдела писем и бухгалтерия — 2-60-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05078. Заказ № 3814.